

Slavko Jan

Nastopi Drame SNG zunaj Slovenije

Utrinki in osebni spomini na uveljavitev Drame SNG in na njen prodor v svet

Lepo, pa tudi nadvse težko in odgovorno je, z živo besedo, ki jo govori slabih dva milijona ljudi, posredovati tujim gledalcem strasti in ideje, ki se prepletajo in spopadajo v tragedijah, komedijah, farsah in tako naprej... To posredovanje ni tako učinkovito kakor muzika, slikarstvo in kiparstvo, ali pa ples, ki učinkujejo neposredno. To ni športno ribištvo, to niso moto krosi, to ni žogobrc vseh vrst — vse, kar razvema hvaležne množice.

Mislím, da je prav, če ob prazniku gledališkega snovanja pregledamo pot, ki jo je Drama Slovenskega narodnega gledališča prehodila s svojimi nastopi zunaj slovenskega območja.

Ni moj namen, kritično razčleniti in obdelati to nastopanje, pač pa zapisati nastope ter obuditi dogodke, ki sem jim bil sam priča. Morda bodo te bežne misli služile kdaj znanstvenemu raziskovalcu in zgodovinarju kot pripomoček za temeljit pregled važnega poglavja naše gledališke kulture.

V dvoje razdobjí mislim razdeliti svoja prizadevanja:

I. v dobo med prvo in drugo svetovno vojno,

II. od osvoboditve 1945 do 1960.

I

Kranjski deželni odbor je v letu 1913 spremenil Deželno gledališče (današnje Opero) v kinodvorano. Slovensko gledališče bi v tem času popolnoma zamrlo, če ne bi majhna skupina igralcev (Mira Danilova, B. Peček, R. Železnik) pod vodstvom Antona Danila ustanovila »Malo gledališče«, ki je nekaj časa igralo v dvorani ljubljanskega Mestnega doma — v sedanjem Šentjacobskem gledališču. V Ljubljani bi igral samo nemški »Kaiser-Franz-Joseph Jubiläumstheater« — današnja Drama. Ta gledališka hiša je bila dozidana 1911 in je s Schulvereinom služila objestni germanizaciji. V njej sta nemški garnizon in nemška meščanska gospoda, pomešana s slovensko purgarijo, gledala igre v nemščini in operete.

Z majniško deklaracijo jugoslovanskih poslancev v parlamentu na Dunaju 1917, ki je vznemirila pretežni del slovenskih ljudi, se je močno razraslo tudi gibanje za osvoboditev Čehov, Slovakov, Poljakov, Hrvatov in Slovencev, za

razkroj avstro-ogrske monarhije in za ustanovitev svojih samostojnih državnih tvorb. V duhu tega gibanja je Ivan Cankar nastopil s svojimi znamenitimi predavanji »Očiščenje in pomlajenje« ter »Slovenci in Jugoslovani«, Oton Župančič pa je zapel »Našo besedo« (J. E. Kreku) in »Naše pismo«.

V takem vzdušju se začenjajo tudi priprave za oživljeno slovensko gledališče, ki jih je vodil Slovenski gledališki konzorcij.

Ob koncu vojne in ob prevratu 1918, ko so se po ljubljanskih travnikih vse do Zaloga še vlačile sestradane in onemogle trôpe konj in vojaških mul, je bila 29. septembra 1918 spet prva predstava v Deželnem gledališču: Finžgarjev »Divji lovec«. Z delom je začela Drama, Opera z baletom in opereto. Zaradi narodnih demonstracij je nemška gledališka hiša prešla v Dramo SNG, prva slovenska predstava je bila 6. februarja 1919: Jurčičev »Tugomer«.

Ko je bila 1. decembra 1918 ustanovljena Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, je kmalu sledilo podržavljenje gledališč v Beogradu, Zagrebu in v Ljubljani. Za ljubljansko gledališče se je to podržavljenje izvršilo 26. julija 1920 ob navzočnosti zastopnika ministra za prosveto, takratnega intendanta Srbskega narodnega pozorišta v Beogradu, politika in kasnejšega ministra Milana Grola. Za prvega upravnika je bil imenovan prof. Friderik Juvančič.

Po prevratu se je na vseh področjih začelo vneto slovensko prizadevanje v novih okoliščinah in v novih zapletih. Zdaj ni bil več Dunaj in njegovo cesarstvo politično središče, pač pa je bil to Beograd, prej prestolnica male kraljevine Srbije. Na vseh stezah nove smeri, nova upanja, nove stiske, nova iskanja. Po istem zakonu se je upravljalo Srbsko narodno pozorište v Beogradu, Hrvatsko narodno kazalište v Zagrebu in Slovensko narodno gledališče v Ljubljani. Zdaj se začenjajo tudi prvi organizacijski in umetniški stiki teh gledališč; posvetovanja, spoznavanja, soglasja in nesoglasja, skratka umetniške in finančne težave in bridkosti in radosti, ki so bile na raznih stopnjah razvoja značilne vse do okupacije 1941.

Sestav prvega dramskega ansambla je bil pester. V družbi s slovenskimi so delali tudi češki, hrvaški in ruski igralci in režiserji. Ruski člani so po revoluciji prišli v Evropo, na Balkan, pa tudi k nam. Z njihovo kulturno in gledališko tradicijo in z znanjem so vnašali v našo mlado gledališko tvornost skušnje in način dela, s kakršnim so prispevali k rasti in, lahko rečemo, k evropeizaciji slovenskega gledališča. To sodelovanje včasih res ni bilo brez trenj in nasprotij v gledališču in v njegovem iskanju, toda to je poglavje zase. Recimo, meni mlademu dijaku, ki sem z dijaškega stojišča gledal predstave, ni bilo všeč in ne razumljivo, ko sem poslušal redne predstave, pri katerih so včasih glavni igralci govorili po rusko, manjše vloge pa po slovensko.

V prizadevanju za našo gledališko obliko je stanovska organizacija igralcev poskrbela za šolanje mladih gledališnikov. Njen Mestni odbor Udruženja gledaliških igralcev v Ljubljani je ustanovil pod pokroviteljstvom Njegovega Veličanstva - kralja Aleksandra I. dramatično šolo. Trajala je dve leti: sezono 1922/23 in 1923/24. Predavatelji so bili: Oton Župančič in Julij Betetto za fonetiko, dr. Francé Koblar in dr. Adolf Robida za literarno zgodovino, Osip Šest, Fran Lipah in Rado Železnik za dramsko igro in deklamacijo; O. Šest in Fr. Koblar tudi za teorijo gledališke umetnosti, arhitekt Rado Kregar in slikar Ivan Vavpotič za slog in inscenacijo. — Kot študent te Dramatične šole sem bil ob koncu I. letnika in po maturi vključen v delo ljubljanske Drame kot igralec. Še mlad začetnik sem v juniju 1925 nastopil izven Slovenije.

Zagreb. Ansambel ljubljanske Drame, ne Drama uradno, je prvič nastopil v Zagrebu na kongresu Udruženja gledaliških igralcev, ki je imelo samostojne odbore v Ljubljani, Zagrebu in Beogradu in je vsako drugo leto imelo svoj kongres. V okviru teh kongresov so nastopali ansambli raznih gledališč in tako je na kongresu 1920. v juniju mesecu nastopil ansambel Drame s svojo redno predstavo Cankarjevih »Hlapcev« v Šestovi režiji. Zaradi uspeha se je ta nastop jeseni ponovil. Do pravega, uradnega gostovanja v Zagrebu pa je prišlo šele v letu 1949.

Beograd. Prvi nastop v državnem središču je bil 15., 16. in 17. junija 1925. Organiziralo ga je Ministrstvo za prosveto v Beogradu in nastopili smo z Župančičevo »Veroniko Deseniško« (rež. Šest), s Cankarjevim »Pohujšanjem« (rež. Šest) in z Golarjevo »Vdovo Rošlinko« (rež. Fr. Lipah). Odgovorne in velike priprave v vsej Drami! Prvo gostovanje slovenskega ansambla izven Slovenije, prvi nastop Državnega gledališča v novi prestolnici! Tehtali smo, kako bodo razumeli naš jezik, kako nas bodo sprejeli, kakšna je publika, kakšna je prestolnica. To so bili predmeti dnevnih razgovorov, ki so vključevali vse člane nekaj tednov. — Nočni brzovlak s spalniki in z zelo dolgo vožnjo, med katero smo nekajkrat obstali v zamegljeni ravnici, med mogočnimi hrastovimi gozdovi Slavonije, v katerih so cigani kurili ogenj. V dopoldanskih urah se je številen ansambel z Župančičem in Milanom Pugljem pripeljal skozi Zemun in čez Savski most v Beograd. Po protokolu, pa tudi sicer res topel sprejem na postaji, stiski rok, bratski poljubi z beograjskimi gledališčniki. Šli smo peš s kolodvora v Narodno pozorišče na Kralja Milana trgu in v hotele. Številne majhne pritlične hišice zraven visokih palač, ozke ulice so bile značilnost in prvi vtis. Beograd je bil še ves v provincialnih okvirih male prestolnice s fijakarji in s kaldrmo, o kateri je pisal že dr. Ivan Tavčar, z leseno Narodno skupščino, s starim in novim dvorom, s Topčiderom in s Košutnjakom in s Kalemegdanom, ki se kot hrbet zajeda med Savo in Donavo na prehodu Evrope na Balkan.

V Narodnem pozorištu smo igrali Veroniko in Pohujšanje. Velik krožni oder z mostom za razsvetlavo in s portalnimi reflektorji je napravil vtis name. Manj dvorana v rdečem baržunu s tremi nadstropji in z ložami ter s stranskimi parternimi ložami, kakor tudi z nekam nelepimi svetilkami po avditoriju.

Rošlinko smo igrali popoldne v Maneži, v leseni gledališki baraki za Ofirciskim domom na Vračarju. Tu je danes novo sezidano Jugoslovansko dramsko pozorišče na Maršala Tita 50.

V Narodnem pozorištu pozdravni govor, topel aplavz, maloštevilna publika. V Maneži pri Rošlinki še manj publike, pa še ta si je med predstavo gasila žejo z bozo in s pivom.

Prijetni in zanimivi vtisi, obvezen banket, prisrčno zanimanje srbskih tovarišev za naše delo in za naše življenje, stiski rok z mnogimi v gostilni pri »Treh šeširih«. Res, gledališka poznanstva in zveze, ki so v številnih primerih držale do razpada Jugoslavije 1941 in še potem.

Afirmacija? Da: Politika z dne 18. 5. 1925 (Ž. Miličević) piše med drugim: »... To je prvi put, da Ljubljansko Pozorišče dolazi u Beograd. Prvi put, da ova visoka prosvetna, kulturna i umetnička institucija potraži gostoprimstva u bratskom Beogradu. I prvi put, da Beograd, širokogrud in prijateljski čak i za one, koji nisu prijatelji, ostane nemogučno ravnodušan in krajnje nehatan. Svega tri pretstave Ljubljanskog Pozorišta, jedno brzo i kratko gostovanje od dva dana, beogradska publika je smatrala, da može ignorisati, da može pro-

Гостовање љубљанске драме

— „Укроћена горопад“ у режији г. Шеста. —

У првом реду одозго с лева на десно: г. Скрбишек као Винцентино, г. Левар као Петручио, г. Крам Лорд, г. Вада као Бјанка. У другоме реду: г. Јан као Луцентио, г. Ва. Наблоца као Катарина и г. Печен као Гремјо

Beograjsko »Vreme«, 3. јulija 1929. — *У први врсти згорaj лево је J. Cesar kot Vincenzo; у други врсти десно је B. Smerkolj kot Grumio*

pustiti, i pored toga, što je već deset dana svi beogradski listovi obaveštavaju o tome gostovanju. Naši političari i narodni poslanici veruju može biti da se narodno jedinstvo učvršćuje jedino na pred izbornim zborovima i sednicama Narodne Skupštine, kad se demagoški revoltirano bace fraze protiv velikih pozorišnih subvencija. Naša kulturna i humana udruženja veruju može biti da je kulturno i humano tražiti svaki čas dobrovoljne priloge, ali ne i deranzirati se u ovakvim slučajevima, kao što je onaj sa dolaskom Ljubljanskog Pozorišta, koji predstavlja i nacionalan, i kulturni i umetnički događaj velikog značaja. Imamo čak i Udruženje prijatelja umetnosti, koje je, ko zna zašto, smatralo, da može ostati savršeno ravnodušno. Naša univerzitetska omladina nije shvatila kao dužnost, u toliko svetiju u koliko je niko ne traži i ne nameće, da se upozna sa modernom književnošću Slovenaca, sa modernom njihovom dramom, sa njenim nastojanjima, sa dvojicom od najboljih slovenačkih književnika, Cankarom i Župančičem. I treća galerija, skoro očajno prazna, predstavljala je veliku sramotu za onaj mali broj pozorišnih posetilaca pred kojima je Ljubljansko Pozorište prikazalo tri svoje odlične pretstave. Taj mali broj posetilaca, koje je već dobar instinkt i sreća dovela na pretstave Ljubljanskog Pozorišta, imao je sve razloge, da bude potpuno zadovoljan. I on se trudio, u koliko je to uopšte bilo moguće, da najsrdačnijim i najtoplijim aplavzima nadoknadi nemili i nelepi utisak prazne dvorane.« — »Novosti« od 19. 5. 1925 pišejo med drugim: »... Predjuće i juće

Ljubljansko Pozorište je gostovalo u skoro praznom našem pozorištu. Rekreminacije su sasvim suvišne. Tek, u svemu tome ima nečega, što nas sili, da mislimo o t. zv. *narodnom jedinstvu*. Jer, izgleda, slovenački jezik — naročito na pozornici — za Beogradjane skoro nerazumljiviji od ruskog!...

Odhajali smo za najlepšimi vtisi o gledališćnikih, a s kancem bridkosti, ker so nas na vsakem koraku prepričevali, da nas ne razumejo in ne morejo razumeti, saj ne poznajo jezika.

Drugi nastop v Beogradu je bil 3. julija 1929 na kongresu Udruženja gledaliških igralcev, na katerem je nastopilo tudi Hrvatsko narodno kazalište. Nastopili smo s Shakespearovo »Ukročeno trmoglavko« (rež. Šest) in Klavdovim »Krogom s kredo« (rež. C. Debevec). Zunanji Beograd se je spremenil, kaldrma je izginjala s cest, zamenjuje jo asfalt, ulice se širijo, ljudje se na zunaj evropeizirajo. Glede razumevanja jezika in obiska se je ponovilo isto kakor na prvem gostovanju leta 1925. Še več: Krog s kredo v Maneži je moral biti odpovedan zaradi odsotnosti publike. Časopis »Vreme« od 3. julija 1929 piše: »... Junske vrućine, koje su čitav Beograd oterale poslednjih dana na plažu, u mnogome su doprinele, da su članovi ljubljanske Drame dali svoju pretstavu »Ukročenu goropad« pred nedovoljno punom kućom. Sem toga razne svećanosti povodom kongresa glumaca toliko su u poslednje vreme okupirale Beograd, da je vrlo teško napuniti dve kuće na jedno večé. Medjutim, nesumnjivo je, da je beogradska publika izgubila vrlo mnogo nepoklonivši ljubljanski Drami pažnju, koju ona svakako zaslućuje.«

Utrinki. Moćna stanovska organizacija se je na kongresu spoprijela s problemi velikih in malih gledališč, posebej s tako imenovanimi potujućimi v Črni gori, Bosni in Srbiji.

Turneja po Jugoslaviji. Vse do danes ni bilo nobeno nastopanje naše Drame tako zajetno, tako dolgo in tako zanimivo, kakor je bila turneja ljubljanske Drame od 4. junija 1930 do 15. julija 1930 v dvajsetih krajih Jugoslavije. V 46 dneh smo odigrali 43 predstav s skupnimi dohodki:

121 043,95 (inkaso)
21 925,00 (subvencije)
28 000,00 (posojila)
171 038,95 (skupaj)

ter s skupnimi stroški

246 487,05 (krajevni prispevek)
28 000,00 (posojila)
274 487,05 (skupaj)

Iz tega zaključka je razviden **primanjkljaj** činarijev

103 448,10.

Tako je razvidno iz pregledne tabele krajev, predstav, dohodkov in stroškov na turneji 1930, ki so jo podpisali tajnik Janez Jerman, blagajnik Slavko Jan, preglednika računov Fran Lipah in Cirila Škerl-Medvedova dne 6. 8. 1930 v Ljubljani.

Gostovanje je organizirala in vodila igralka Polonca Juvanova, umetniški vodja je bil prof. O. Šest, člani pa: P. Juvanova, C. Medvedova, M. Danilova, V. Juvanova, O. Šest, I. Levar, M. Skrbinšek, Fr. Lipah, E. Kralj, S. Jan,

I. Jerman, M. Sancin, B. Smerkolj, Fr. Murgelj in študent Avgust Stanko. Reper-toar, ki smo ga igrali je bil »Pohujšanje«, »Vdova Rošlinka«, »Pustolov pred vrati« (Begović) in »Grožnja« (Frondaie).

Turneja, čeprav privatno organizirana, je imela značaj pravega gostovanja ljubljanske Drame, saj je Drama zato prej zaključila svojo redno sezono in je na turneji nastopala več kot polovica takratne Drame. Za gostovanje je bila tiskana brošura »Gostovanje članov Narodnega gledališča v Ljubljani« s programom »Prvič gremo na pot« v slovenščini in v srbohrvaščini, v latinici in v cirilici. »Prvič gremo na pot po svoji veliki domovini...«

V brošuri so informacije o Župančiču, Golji, Cankarju in Golarju ter o režiserjih in igralcih, ki so gostovali. O vseh teh so tudi fotografije v lepem ofsetnem tisku. Vse tekste v brošuri je napisal Fr. Lipah. Za vsako igro je bil tiskan poseben program v latinici in cirilici z zasedbo in z razlago vsebine po dejanjih, kar naj bi služilo boljšemu razumevanju. Igrali smo:

v *Varaždinu* 4. jun. *Vdovo Rošlinko*, 5. jun. *Pohujšanje*, 6. jun. *Rošlinko* in 6. jun. *Grožnjo*;

v *Zagrebu* 7. jun. *Rošlinko*, v gledališču v Frankopanski ulici, (v današnjem Zagrebačkem dramskem kazališču);

v *Karlovcu* 8. jun., 9. jun. *Rošlinko*, 9. jun. *Pohujšanje*, 10. jun. *Rošlinko*;

v *Šibeniku* 11. in 12. jun. *Rošlinko*, 12. jun. *Pohujšanje*, 13. jun. *Grožnjo*;

v *Splitu* 14. in 15. jun. *Rošlinko*, 16. jun. *Pohujšanje*;

v mestu *Hvar* 17. jun. *Rošlinko*;

Is tega zaključka je vidno priloženo:

374.487. 6 stroški

~~-171.038.65. obroki~~

Din. 03.448.10 z obrodami:

stotritisoč štiri sto štiri deset -
osem 10% dinarjev.

Tajnik: *Franc Lipah*

Priglednika računov:

Franc Lipah *Anto Šušteršič* *Medvedovec*

Ljubljana 6.6. 1939.

Zaključni račun gostovanja

Први пут пођосмо!

Први пут пођосмо по својој великој Домовини.

Пре ослобођења ходили смо у Трст и Тријсту... Сада нам је пак Слобода отворила врата на пространијој и одушељивој покрајини, која је сва наша, која говори нашим и којој смо сви наши.

По тој домовини повети збул наше речи и показати наше обичаје, то је циљ нашега гостовања. Показати хоћемо што знамо, а хоћемо учити и од Вас, јер знамо, да је првом народном уметнику прва и највиша школа — народ сам.

Упознаћемо Вас, чућемо Вашу живу реч, огледаћемо своје душе на земљи напојеној крику Динара, слушаћемо шта нам кажу загорски брехуљци, шта вам предаје лажуборе валови Адрије, шта нам разоткријају Босна поносна, Срем, Славонија, Војводина и витешка бојовита на десној обали Динара, чак до Охрида и још даље навојеве.

» Ви бете упознати нас, ми Вас?

Први пут пођосмо! Наша су срца збула водрице и сунца, збула падања и веселја, јер да целом ће нам путу сјати наше сунце, посуда само наше сушце, сунце велике моћне и уједињене Домовине.

Ми смо воли Вама — Ви нама... Упознајмо се много пута под краљима уметности, која нас збуше одређују свим велим жаром.

Браво, поздрављени! Братски од брње!

Саблазан у долини свето-флоријанској.

Фарса у три чина. Написао Иван Паулар.

Режисер: проф. Осип Шест.

Криштоф Кобар, звао Петар	Јан
Јацити	Мица Доштова
Жунап	Депар
Жунава	Медведов
Децар	Скробиншек
Децарка	Јуванова
Каснедигорице	Вида Јуванова
Учитељ Шивањкој	Липах
Петар	Мурез
Трговцић	Герман
Приселак	Шест
Дебел човек	Саврољ
Путник	Санин
Вано	Брај

Догађа се у долини светофлоријанској, у данашње време.

Beseda na pot

Letak za gostovanje

- в *Makarski* 18. jun. Rošlinko, 19. jun. Pohujšanje;
 в *Dubrovniku* 20. jun. Rošlinko, 21. jun. Pohujšanje, 22. jun. Pustolov pred vrati;
 на *Cetinju* 23. jun. Rošlinko, 25. jun. Pohujšanje;
 в *Podgorici* (Titograd) 24. jun. Rošlinko;
 в *Hercegovnem* 26. jun. Rošlinko;
 в *Sarajevu* 28. jun. Rošlinko, 29. jun. Pohujšanje;
 в *Čačku* 2. jul. Rošlinko, 3. jul. Pohujšanje;
 в *Šabcu* 5. jul. Rošlinko, 6. jul. Pohujšanje, 7. jul. Pustolov pred vrati;
 в *Banji Koviljači* 8. jul. Rošlinko;
 в *Kragujevcu* 9. jul. Rošlinko, 10. jul. Pohujšanje;
 в *Skopju* 12. in 13. jul. Rošlinko, 13. jul. Pohujšanje;
 в *Bitolju* 14. jul. Rošlinko, 15. jul. Pohujšanje, 16. jul. Pustolov pred vrati;
 в *Nišu* 18. jul. Rošlinko, 19. jul. Pohujšanje.

Na tem dolgem potovanju smo videli pestro panoramo ljudi in običajev. Nastopali smo v najrazličnejših gledaliških zgradbah, od katerih je bila najznamenitejša, najstarejša naša gledališka hiša na Hvaru: arhitektonska in primitivna tehnična zanimivost s slikanimi zavesami in kulisami ter z ložicami na zapah od znotraj. V dubrovniske garderobe so butali valovi in vlaga južnega Jadrana. Cesta iz Kotora na Cetinje, polna ozkih, nevarnih ovinkov in serpentin, je bila posebno atraktivna in vznemirljiva, z nje smo imeli nepozaben razgled na Jadran in na Lovčen. V Bitolju, Skopju in Nišu so posebne komisije pred našim vstopom v zgradbe pregledovale oder, garderobe, gledališko dvorano in

Igralci v družbi meščanov Šabca

vse prostore, če ni bilo v njih peklenskih strojev ali sicer kaj nevarnega. Za takratno politično življenje v Jugoslaviji je bilo to za nas zelo zanimivo, saj je kazalo na pereče mejaštvo z Albanijo, Grčijo in Bolgarijo in na nevarno delovanje komitov.

V Črni gori, Srbiji ter Makedoniji so nas sprejemali z očitnim veseljem ter nenavadnim spoštovanjem in pozornostjo. Manj so nas sprejemali po Hrvaški in v Primorski banovini. V Hercegovnem se ni odpirala in zapirala zavesa, ni bilo elektrike, igrali smo ob svečah in ob napol dvignjeni zavesi. Gotovo je bila po sredi bolj sabotaža kakor nesreča. V Mostarju, kjer smo imeli prav tako organizirano gostovanje, so nas kar na vlaku odpravili naprej v Sarajevo, češ, saj ni prav nobenega zanimanja za naš nastop. Utrinek s Cetinja in njegove Sokolane je nadvse razveseljiv: lep, ogromen obisk, nabito polna dvorana, na vseh velikih oknih in na vratih ter na trgu okrog Sokolane na stotine ljudi. — Čačak, Bitolj, Kragujevac (slovenska kolonija), Niš, Skopje in posebej Šabac so nam pokazali posebno pozornost, da ne govorimo o ljubezni. V Šabcu je poseben odbor pripravil naše gostovanje tako gostoljubno, kakor Slovenci svojih najljubših gostov ne znamo sprejemati. Šabački glasnik je ves čas našega bivanja in še potem pisal o našem gledališču (broj 50 z dne 6. 7. 1930), »Kratek razvoj slovenačkog pozorišta« (neverjetno točni podatki), priobčil Jovičićevo pozdravno pesem »Dragim umetnicima Slovenačke«; Šabački glasnik 17. in 18. 1. 1931 še odmev o nastopu: »Slovenački umetnici preko Šabačkog glasnika pozdravljaju Sabac in Podrinje...« V Nišu, Skopju in Bitolju sprejemi v oficirskih domovih

Prisrčni pozdrav Šabčanov na ladji Šabac

z muzikami vojaških divizij, s ciganskimi kapelami, z navdušenimi in borbenimi govori. Še so mi v spominu številne epizode, ogledi krajev, sprejemi in tako naprej... med drugim fantastični govor v Bitolju, da... pride čas, ko se bo jugoslovanski konj napajal v Tiberi.

Za zaključek turneje je skoraj sledila sodnijska izterjava za 16 neizplačanih dnevníc. O tej turneji piše obširneje Gledališki list Drame SNG 1930/31.

V času od 1931 do 1941, mislim, da ni bilo nobenega nastopa Drame izven Slovenije. Razlog za to je bila prav gotovo politična situacija v Jugoslaviji. Odprava Živkovičeve diktature, reševanje hrvaškega vprašanja, trojni pakt in drugi politični problemi so bili vzrok, ki ni govoril za medsebojno umetniško spoznavanje in zблиževanje in mu tudi ni bil naklonjen.

Če pregledamo dokumentacijo in zberemo vtise, vidimo, da je bila v vseh nastopih zunaj Slovenije med obema vojnama ostro podčrtana umetniška afirmacija osrednje Drame. Žal pa je bil dovolj ostro začrtan tudi problem (ne)poznovanja in (ne)razumevanja slovenskega jezika in naših nastopov. Problem, ki se po neki doslednosti vleče prek okupacije naprej v današnje dni.

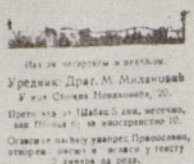
II

V noči od 8. na 9. maj 1945 so Rösener-Rupnikove okupacijske oblasti zapuščale Ljubljano. Z njim Politična policija, ki je tudi v Drami imela svoje zaupnike, zlasti v dramskem studiu. Z okna na Vrtači sem gledal, kako so Vran-

ШАБАЧКИ ГЛАСНИК

ВАНПАРТИСКИ ЛИСТ ЗА ИНТЕРЕСЕ И НАПРЕDAK ГРАДА ШАБАЦА И ОКОЛУА ПОДРИНСКОГ

Изајак из околине и околине.
 Уредник: Драг. М. Милановић
 Улица Столика Новинара, 20.
 Премајка: Шабачка Јана, месечна,
 код 10000; на иностранство 10.
 Одговорни: Милановић, Драгослав,
 отворени писма и писма у тексту
 у зграда да рече.

БРОЈ 4.

ШАБАЦ, 17 и 18 ЈАНУАР 1931.

ГОД. 41

СЛОВЕНАЧКИ УМЕТНИЦИ ПРЕКО „ШАБАЧКОГ ГЛАСНИКА“ ПОЗДРАВЉАЈУ ШАБАЦ И ПОДРИЊЕ

ШАБАЦ ЈЕ ОНО СВЕТО ТЛО НА КОМЕ СЕ НАЛАЗЕ ОГРОМНИ ЖРТВЕНИЦИ ДОМОВИНЕ, БЛАГОСЛОВЕНИ МУЧЕНИЧКОМ КРВЉУ НАШЕ БРАЋЕ — НАМЕ Г. МИЛАН СРБИНИШЕВ, РЕЖИСЕР ЉУБЉАНСКЕ ДРАМЕ.

Љубљана, крајем јануара. — И поред тога што сам у Љубљани при пролазу нисам пропустио прилику да се невалјем са нашим летошњим гостима који су

Тој стари господи, који има право, јесте Отог Јупанчић.

У храму Тајне, Љубљанске, кроз коју као измирна струја непрестане талас југословенства, нашам сам скоро две наше странце. Све су расположени да сваки успоменама. Павај ми на памет да им поставим питање: *Шта им се свидело у Шабцу и околини?* Поставио и одговори се нижу, једва их бележики.

Фран Јупанчић: „Све, особито дочек на Сави, излет на Цер и госпођица Рада Памловић, која ми је испратила у Клавак и паклаје за време нашег одласка.“

Емил Крајц: „Чуо сам да Јупанчић (Шабачи) славној књижици каже да са њиме уласао, срце ми је устребало.“

Мира Даниловић: „Тешко је рећи шта ми се више свидело у Шабцу — све-прекрасан и прелеп излет, срданост, гостољубивост, сећања само та као код куће — па чак и боље. — Љубљани, крајем, весели људи утичили, који сам одела из Шабца, спадају међу најбоље спомене наше турнеје.“

Полавица Јупанчић: „Срећна сам што ми се пружио прилика да узонам Шабачи и његовог племенитог градоначелника г. Јубу Павловића, који је за моју гле-

срце заграло у срећи кад је чуло како око њега бију толика одашљевана срца Срба и Југословен је у мени поносно уздигао главу и упрочио у лепу будућност наше отаџбине. Једва чекам да поново посетим оло свето тло где се налазе огромни жртвеници домовине, благословени мученичком крвљу наше браће.“

Г. М. ВОЛОНЦА ЈУВАНОВА
 првакиња Љубљанске Дрме.

Г. М. МИРА ДАНИЛОВА
 првакиња Љубљанске Дрме.

нас за тешких јујских жига походиши и нашем граду пружиши уметничке сенсације највеће и најчистије врсте. Болео сам да их видим и због њихове уметности, и због њихове човечности и најзад најчистије из братских обзира који су вуцки изнад свега.

О, колико радости у саставку! Као да смо на Сави крај мишарске аде! Ништа се не примећује да смо тек још његовог извора. Слуда је једнако, све је једно, слуда је отаџбина! У драмском гледалишту у Љубљани се највише осећа у његовни кулорими врши југословенско расположење. У уметничким разговорима под једнако се поинују имена свих наших позоришних аутора: Ништа се не разликује Савенци о Србина, нан Хрвата. Поједнако се прича о Нушћу и Голару Беговићу и Цинкору. Уредништво југословенске позоришне уметности Љубљани предочи. На престоници свени још нисмо имали издани словеначки комад, док је Народна Гледалиште у Љубљани на свој репертоар наизама неомало два српских писца: Зар ни европске димензије једног Цинкора и импонирају изрепрезентативнијем драмском позоритру Југославије! Народно, највећа Савеначка бина има на челу не само највећег песника Словеначке, него одашљеваног Југословена који има племените тежње уметничког уредништва свих Савенача, Хрвата и Срба

Г. ОЗО ШТОС,
 директор Љубљанске Дрме.

да тешку друштвну важи као издржавачији отаџ. Поносна сам што сам могла да видим ову Мачу којом је — за наше одашљевење — текла толико јујачке братске крви.“

Милан Србинишев: „Као да сам изгубљен син и као да ме леђа живота први пут виси у загрљај љубљанског изди, така ми је био онај незахоронивим дед кад смо поелили пут Шабца. Муж савенско

Цирила Шкерс Медведова: „Свакој савенки жени и матери мира у поносу задохати срце кад осети историјски дух који ваља у друштву Кола Савенских Сестара у Шабцу. Његове друштвене, просторне чеје су зидови шарани многобројним санкама, опомину на толике идеале напорног и пожртвованог рада сестара Српкиња за добро бит отаџбине. Изгледа ми као првој у којој се душа молићом бави. Српске сестре, ми сте нам узор.“

Вида Јупанчић: „Како је у Шабцу било најавне лепе гостољубивост српских сестара, очинске брине градоначелника, опћинско (грађанско) крпе је са великим знањем и уметничком дисциплином пратило наше преставе и инаџе на Цер и т. д., је најчистији акар у тој Шабачкој југословенске љубви. Исто тако и онај крајњи гранични и срдачни толик дочек на изаонику Саве, када су савенке и српске лебе у неумоланом мору крелне југословенске свети главине према јујачкоме Шабцу.“

Славко Јан: „Одашљевани смо се ближики шавају, а још смо више били одашљевани у односима на своје југословенство кад смо дошли да спавачки (савеначки) да Шабачи, са својим позоришним драмари, Народном Гледалиштем, Колам Сестара и блиским интелектуалним грађанством високог свјетлости, и некако као збога (колевка) српског живота југословенске куд-

glovci kot zadnji zapuščali Tehnično srednjo šolo in odstopali po Bleiweisovi, zdaj Prešernovi cesti proti Gorenjski. Zadnje dneve so popivali po gostilnah, izzivali ljudi, se pretepali in v histeričnih krčih kazali zadnje ostanke nelepe vojaške moči. Okupator je izginil.

Oddahnili smo si. Konec je bilo racij, deportacij, nočnih pregledov in zasliševanj, umorov in drugih preganjanj.

V zgodnjih urah je Ljubljana vsa cvetoča in prerोजना vrela na ulice in pozdravljala prve partizane. OF v Drami in v Operi je zgodaj dopoldne opravila vse, kar je vodstvo OF za Ljubljano ukrenilo za prevzem oblasti. V Košakovi gostilni sem zjutraj prevzel trakove za reditelje, ki jih je delil Mestni odbor OF v dveh variantah. — Spominjam se, s kakšnim sproščenim navdušenjem je ulica sprejela spet glas kukavice ljubljanskega radia. Ob 11. uri smo z avtom pripeljali iz Šlajmarjevega doma Otona Župančiča, ga na ramah ponesli v upravo gledališča, kjer je spet prevzel upravniško mesto SNG. Izšla je prva številka novega Slovenskega poročevalca z njegovo pesmijo Osvoboditeljem in z imenovanjem prve slovenske vlade v Ajdovščini.

10. maja ob 15. uri je bil na Kongresnem trgu velik miting in sprejem prve slovenske vlade. Na balkonu Univerze, kamor je prišla vlada, smo bili samo Oton Župančič, njegov zdravnik dr. Čebohin in jaz. Iz vseh ulic so vrele 10-tisočglave množice. Vlada z Borisom Kidričem je prišla po Vegovi ulici na balkon Univerze. Bili so to nepozabni trenutki, kako je množica pozdravila osvoboditelje in rešitelje. Objemi, pozdravi, poljubi, sreča, veselje, utrinki in vtisi, ki ostanejo za vse življenje. Recitiral sem »Osvoboditeljem v pozdrav«.

Gledališče je s svojim delom za nekaj časa prenehalo. OF je zdaj natančno pregledala in organizirala delo v gledališču. V Dramo so prišli člani Slovenskega narodnega gledališča za Osvobojeno ozemlje s svojim direktorjem. Čeprav od prej dobri znanci in prijatelji v delu zoper okupatorja, smo se, še danes ne vem zakaj, nekam hladno srečali. Hodili smo drug mimo drugega brez pravih tovariških stikov. Po več tednih se je izoliranje obeh ansamblov poravnalo na prijateljskem srečanju v Mrakovi gostilni, kjer je imelo Partizansko gledališče svojo menzo.

Novoustanovljeno sodišče za narodno čast je medtem v justični palači javno sodilo predvsem gledališkim kulturnim delavcem zaradi sodelovanja z okupatorjem.

Iz članov ljubljanske Drame, SNG za osvobojeno ozemlje in iz članov mariborske Drame, ki so bili skoraj v celoti vključeni v delo ljubljanskega gledališča, so se sestavili igralski zbori za Ljubljano, Trst in Maribor.

Šele 16. oktobra 1945 je bila prva dramska predstava po osvoboditvi. Uvodno besedo je imel minister za prosveto Ferdo Kozak, začetek novega obdobja so osebno ali v Gledališkem listu poudarili O. Župančič, P. Golia s prologom in J. Vidmar. Igrali smo Za narodov blagor (rež. Stupica). Tako se je začelo novo poglavje Drame SNG.

Kakšna je bila njena pot zunaj Ljubljane?

Zagreb. Prvič po osvoboditvi je Drama gostovala v Zagrebu 3., 4., 5. in 6. maja 1949 s Cankarjevimi Hlapci (rež. S. Jan), Gribojedovim Gorje pametnemu (rež. B. Gavella), Kreftovimi »Komedijanti« (rež. Br. Kref).

Po letu 1920, ko je ansambel Drame nastopil s Hlapci ob kongresu Udruženja v Velikem kazalištu in po letu 1930, ko smo z Rošlinko na turneji nastopili ob prazni dvorani v gledališču v Frankopanski ulici, je bilo to prvo oficialno gostovanje Drame SNG v HNK. Celo prvi uradni stik med Zagrebom in Ljubljano

po letu 1895, kakor piše Marjan Matković v Dramaturških esejih, stran 447. »...Prije više od pola stoleća (1895), nešto poslije otvaranja nove zagrebačke kazališne zgrade, kako piše Miletić u Hrvatskom glumištu — došla je nenadana vijest, kako velika grupa slovenačkih javnih radnika dolazi u Zagreb, da posjeti novo hrvatsko kazalište... Pola stoleća posle tog u istu zagrebačku kazališnu kuću došli su opet Slovenci ne kao posjetioци, nego kao izvodioци. Godine 1895 Khuen-Hedevarjeva je cenzura u poslednji čas zabranila Harambašićev pozdravni proslov... Danas kad je taj 'Žrtvenik naše sreće i edinstva' podignut ne samo u pjesničkoj viziji, nego u stvarnosti, niknuvši ne samo kao plod pjesničkih čežnja, nego izrastao iz teške, krvave i slavne revolucije naših naroda, kako jedna od najvećih njegovih tekovina, danas poslije gostovanja Drame ljubljanskog slovenskog narodnog gledališča, poslije svih utisaka, što ih je to gostovanje sa svojim visokim umjetničkim nivoom ostavilo, teško je naći druge riječi no one, koje su kazali Slovenci u proglasu prije pola stoleća »ta nama sretnog događaja kad naše po krvi i jeziku najbliže nam braće onkraj Sutle i Kupe, koji ne bi i u nama razbudio najsimpaticičnijeg odziva. (Proglas Slov. odbora na slov. narod za obisk HNK leta 1895). Jer do ista ovo gostovanje bijaše događaj. Ljubljanska Drama u jubilarnoj godini, kad slavi svoju 30-godišnjicu, pred zagrebačkom publikom, potvrdila je svoj visoki umjetnički renomé jednog od najboljih kazališta FNRJ... Slovenski su gosti dokazali, da je kazališna umjetnost u NR Sloveniji na visokom nivou... postigli su homogenost svog ansambla, uklonivši potpuno svako isticanje »zvijezda« i »improvizaciju« te već danas imaju kadar vrlo dobrih, invencioznih režisera...«

Zamrznjeni odnosi med Zagrebom in Ljubljano so se po gostovanju HNK pri nas in s temi nastopi odtajali. Vse predstave je ansambel odigral z največjo odgovornostjo in lahko trdim, da je gostovanje uspelo. (Dokumentacijo in kritike glej Gledališki list Drame SNG 1949/50).

Spominjam se polne hiše, v orkestru so nas gledali zagrebški umetniki, spominjam se velikih aplavzov, govorov, srečanj s hrvaškimi igralci in pomenkov z njimi. Ogleдали smo si Zagreb, spoznali gostoljubnost, saj so razgovori in sprejem v Starem dvoru na Kapitolu bili nadvse zanimivi. Postreženi smo bili za tiste čase z neverjetnimi poslasticami, po katerih so študenti naše Akademije, ki so na gostovanjih sodelovali, segali s posebnim prizadevanjem, kar je povsem razumljivo, saj so bile takrat po Informbiroju težave s prehrano še velike.

Koper. Komaj smo se vrnili iz Zagreba, je bil ves umetniški in organizacijski aparat Drame zagnan za prvi nastop Drame v Kopru. Del naše Primorske s Trstom, ki po vojni ni bil priključen Jugoslaviji, je bil razdeljen v cono A in B STO. V Trstu nam še ni bilo moč nastopiti, zato je bila naša pot v Koper narodnostno, umetniško in politično poslanstvo. Prišli smo med Slovence ob našem morju, ki smo jim s slovensko govorico prinesli tudi del slovenske kulture. Nova odgovornost, katero je moral ansambel opraviti, mu je bila morda najintimnejša.

V koprskem gledališču smo nastopili 21., 22. in 23. maja 1949 s Krajskimi komedijanti, z Gribojedovim Gorje pametnemu in s Potrčevo dramo Lacko in Krefli.

Utrinki. Vožnja kamionov in avtobusa po povsem novih krajih čez postojnske ride v Sežano, Divačo, Kozino, Hrpelje, Petrinje, čez Črni Kal v Rižano; tu je bil v leseni kolibi jugoslovanski obmejni carinski pregled in kakih sto metrov naprej v rdeči hiši angleška carinska obmejna kontrola. Ob krasnih majskih dneh po asfaltni, deloma makadamski cesti ob vonju cvetočih akacij,

mimo Kopra v Portorož, kjer smo v hotelu Central kosili in kjer so nas sprejeli zastopniki slovenskega gledališča iz Trsta. Stanovali smo v Piranu in z barkačami so nas vozili na predstave v Koper in nazaj. Predstave so na številne gledalce napravile velik vtis. — Dr. Andrej Budal, upravnik SNG za STO nas je na odru pozdravil: »... Pozdravljam slovensko Dramo iz središča Slovenije, našo osrednjo dramsko ustanovo, ob njenem prvem prihodu v Koper, kot predstavnik tiste mlajše sestre ljubljanske Drame, ki nadaljuje po vojni v Trstu samem in na vsem njegovem ozemlju tradicije nekdanjega, po fašistih zažganega slovenskega gledališča v Trstu in obenem v imenu gledališkega sindikata v Trstu.

Dejstvo, da ljubljanska Drama lahko gostuje prej v Kopru kakor v Trstu, je posledica tiste dolge vrste krivic do tržaških Slovencev, ki izvirajo iz usiljene tuje zasedbe Trsta samega in sedanje cone A.

Brez te krivične tuje zasedbe bi se slovensko kulturno življenje ob Jadranu in z njim tudi naša odrska umetnost, lahko razvijalo brez vseh ovir in bi dosegalo večje uspehe kakor jih more zdaj, ko v Trstu samem in v coni A odpovedujejo SNG primerne dvorane, mu znova nadevajo jarem tuje cenzure in si izmišljujejo vedno nove načine nadlegovanja in oviranja. S tem večjim veseljem pozdravljajo tržaški Slovenci na tem resnično svobodnem delu tržaškega ozemlja osrednjo slovensko Dramo, matico vseh naših slovenskih odrov, v tem letu, ki je tudi leto njenega jubileja. Njen prihod k našemu morju je močan poudarek kulturne enotnosti vsega slovenskega naroda in tesnejšega sožitja vseh njegovih delov z matičnim narodom. Tržaški Slovenci si želijo najtesnejšega sožitja z vsem slovenskim narodom, saj smo se v osvobodilni borbi bojevali tudi za to.

Dramska umetnost, ki nam jo prinašajo naši umetniki iz središča samega, bo tukajšnjim odrskim družinam in SNG v Trstu visoka šola te umetnosti, zanesljiv kašipot do višjih umetnostnih vrednot. Izvrševanje te visoke vzgojne naloge bi se moralo začeti že prej, a ruševine iz zadnje vojne, tega niso dopuščale.

Tukajšnja ljudska oblast in vojaška uprava sta zastavili vse svoje sile, da se je ta huda rana čimprej zacelila in se je to gledališče vrnilo svojemu namenu. Kakor so se v teh prostorih nedavno razlegali glasovi slovenske Opere, tako bodi nocojšnji večer praznik naše odrske besede, prihajajoče iz osrčja Slovenije. Živeli naši dramski umetniki! S. f. — s. n.! — V Kopru 21. maja 1949.«

(Dokumentacija Gled. list Drame SNG 1949/50).

Beograd. Stiki vodilnih gledaliških hiš v Jugoslaviji, ki so se začeli maja z gostovanjem v Zagrebu, so se nadaljevali z izmeničnim nastopom v Ljubljani in Beogradu. Naš prvi nastop v Beogradu je bil v Narodnem pozorištu (upravnik Milan Bogdanović) 1., 2. in 3. julija 1949 s Hlapci in Gorje pametnemu.

Utrinek. Provincialni Beograd, kakor sem ga videl 1925 in 1929, se je v 20 letih spremenil v veliko mesto, polno najživahnejšega utripa in razvoja. Široke avenije, mogočne, včasih zapravljive stavbe, nova Narodna skupščina, Dedinje, hoteli in začetki Novega Beograda so dokazi teh sprememb. Sicer so še vidne posledice nemškega bombardiranja in vojnih operacij za osvoboditev 1944., povsod pa vidimo znake neuklonljive prizadevnosti za rast enega najvažnejših središč na Balkanu. — Predstave so bile živo odigrane in umetniška afirmacija se je tudi po 20 letih znova izpričala in stopnjevala. Zanimanje in razumevanje občinstva je bilo veliko. Srečanje z gledališkimi ljudmi iz časov med obema vojnama in iz njihovega gostovanja v Ljubljani je bilo prav prijetno. Veliki aplavzi, pozdravni govori na odprtem odru, prisrčni odnosi, sprejem v Ma-

jesticu in številni drugi izrazi pozornosti kakor tudi slovo, vse je govorilo o dokazih iskrenega gostoljubja in spoštovanja (Dokumentacija: Gledališki list Drame SNG 1949/50).

Srečanja z *Zagrebo* in *Beogradom* so se nadaljevala. Na pobudo upravnika HNK Marijana Matkoviča je bil 4. 2. 1951 na isti večer igran Krležin Vučjak v Ljubljani v uprizoritvi Drame HNK, in v Zagrebu v izvedbi Drame SNG.

Ob proslavi 60-letnice M. Krleže je Drama gostovala z *Agonijo* 8. 12. 1952. Dne 2. in 3. 10. 1959 smo gostovali v Zagrebu z *Borom Zvezde* so večne (rež. S. Jan) in z *Narodovim blagrom* (rež. M. Korun).

Za proslavo 100-letnice HNK (sezona 1960/61) so bili uprizorjeni Cankarjevi Hlapci z našim režiserjem (Jan).

Ljubiša Jovanović kot župnik in Franjo Novaković kot Hvastja sta kot člana Narodnega pozorišta iz Beograda gostovala 21. aprila 1954 v naši predstavi *Hlapcev* v Ljubljani. V zameno sta S. Sever kot Jerman in Ančka Levarjeva kot Lojzka gostovala 26. maja 1954 v Beogradu v uprizoritvi *Hlapcev* Narodnega pozorišta v Beogradu.

Dne 16. in 17. 6. 1959 je bilo naše gostovanje v Jugoslovanskem dramskem pozorištvu v Beogradu z *Narodovim blagrom* (rež. Korun), z *Osbornovim Ozri* se v gnevu (rež. Jamnik) in z *Millerjem Smrt* trgovskega potnika (rež. Jan).

Ob priznani gostoljubnosti in skoraj popolnoma praznem avditoriju pa me je med tem gostovanjem spomin zapeljal spet v iste misli in občutke kakor v letu 1925 in 1930.

Stopnjevana afirmacija naše gledališke kulture je bila izpričana z *nagradami* Vlade FLRJ *zaslužnim delavcem na polju znanosti in kulture, ki jih je podelila Zvezna vlada 31.12.1949* (gl. Politika 31. 12. 1949).

Od podeljenih 36 nagrad s področja dramske gledališke umetnosti, jih je ljubljanska Drama prejela 10 (Gl. 1. Drame SNG 1949/50).

Predlog za nagrade je postavila žirija, ki je bila imenovana (V. Gligorić, M. Dedinac, Beograd, R. Marinković, Zagreb, S. Jan in F. Kumbatović, Ljubljana, D. Kjostarov, Skopje, N. Miličević, Sarajevo). Žirija si je ogledala predstave v Beogradu, Zagrebu, Skopju, Sarajevu, nazadnje v Ljubljani. Pester sestav žirije, njeni pogledi in mnenja so bili v glavnem precej blizu in enotni. Pri presoji našega Kralja Leara pa so se okusi in mnenja razšli in prišlo je do deljenega mnenja in predloga Zagreba in Ljubljane za priznanje B. Gavelli in I. Levarju. V spominu mi je izredno živahna in razburljiva debata, kjer so se križali osnovni pogledi o pomenu in obliki gledališkega snovanja.

Velik zbor zveznih nagrajencev se nas je v januarju zbral v Beogradu, kjer je R. Čolaković podelil priznanja znanstvenim in kulturnim delavcem Jugoslavije.

Srečanje tolikih in tako različnih oblikovalcev naše kulture, umetnosti in znanosti, je bilo tudi zato vzpodbudno, ker so se ob njem razvili koristni pogovori in poznanstva; kresala so se mnenja o pomenu znanstvenega dela in o poslanstvu umetnosti. Še mi je pred očmi sprejem pri predsedniku Titu v Belem dvoru, ko je ob recitacijah, klavirskih izvedbah in koncertnem petju našel prizajno besedo in pokazal zanimanje za vse vrste umetniško-znanstvenega dela.

Celovec—Trst. Posebno poglavje v poslanstvu osrednje Drame vidim v njenih nastopih v Celovcu in Trstu.

Za naše ljudi na Koroškem — tedaj še ni bilo odprtih mej in dobrega sosedstva kot je danes — je bilo gostovanje s Kreftovimi Komedijanti 18. 5. 1952 poseben dogodek. To je bil tudi prvi nastop slovenskega gledališča v Celovcu.

Upravnik Nar. pozorišta M. Bogdanovič, S. Jan, direktor Drame M. Djokovič in rež. B. Borožan na vaji za Hlapce v avditoriju Nar. pozorišta

Dvorana celovškega gledališča je bila ob 10. uri nabito polna. Naši ljudje iz Slovenske Koroške so prišli z vseh strani gledat to slavnostno igro o začetkih naše dramatike in gledališča. Pa so jo razumeli, kar smo lahko ugotovili že po prvih prizorih. Z nepopisnim odzivom in ganjeni so spremljali vso predstavo in z glasnim odobravanjem izražali srečo, da so slišali z odra svojo govorico. Ob pogovoru po predstavi z neko našo znanko, ki je pred preselitvijo kočevskih Nemcev med okupacijo živela v Ljubljani, sem izrazil zadovoljstvo in prese-nečenje, da je toliko slovenskih ljudi napolnilo veliko gledališče. Tedaj mi je ta znanka odgovorila, saj to niso bili Slovenci, ampak »vindišarji« ... Znana in značilna miselnost že iz Hitlerjeve ideologije ... Slov. vestnik, Celovec, 12. maja 1952 pravi med drugim ... »Končno je prišel težko pričakovani dan. Na pred-večer so se pripeljali igralci SNG Ljubljana, da nam gostujejo s krasno slo-

Ljubiša Jovanovič - župnik, Franjo Nova-kovič-Hvastja, v sredi Slavko Jan

vensko veseloigro B. Krefta, Krajnski komedijanti. Pripeljali so se z lastnimi omnibusi preko Jezerskega, kjer jih je sprejela na meji delegacija Slovenske prosvetne zveze s predsednikom tov. dr. Francijem Zwittrrom na čelu... Po končanih formalnostih na meji je šla vožnja v Celovec na željo igralcev preko Velikovca, kjer so položili pri spomeniku padlih partizanov venec in se je v imenu slovenskih kulturnih delavcev direktor ljubljanske Drame S. Jan poklonil spominu njihovih žrtev... Pred gledališčem pa je čakala nestrpno nepregledna množica obiskovalcev, ki so prišli iz vseh krajev naše Slovenske Koroške — od Čajne, Pliberka do Zahomca, od vasi ob vnožju Karavank do visokih Kostanj in Djekš... Veliko je bilo število vseh tistih, ki so zastoj iskali vstopnice, ki so bile razprodane do zadnjega sedeža. Niti stojišča niso mogli doseči vsi, ki so želeli vstopa... Težko smo se ločili od Ljubljčanov, naših dragih gostov, ki so se poslovili od nas v večernih urah in odšli po obisku starega slovenskega središča na Gosposvetskem polju spet v svojo domovino. Spotoma so se ustavili še v Železni Kaplji, kjer so počastili spomin naših na tamošnjem pokopališču pokopanih žrtev fašizma, na grob Franca Pasterka-Lenarta pa so položili vse cvetje, ki so ga bili sprejeli v Celovcu...»

Trst je bil po letu 1945 v takoimenovani coni A Samostojnega Tržaškega Ozemlja (STO) in je imel svoje SNG za STO.

SLOVENSKO NARODNO GLEDALIŠČE · DRAMA

LJUBLJANA

Gostovanje v Celovcu   Ob 10. uri dopoldne   V nedeljo, 18. maja 1952

BRATKO KREFT

Kranjski komedijanti

Inscenator: ing. arch. Franz
KOMEDIJA V TREH DEJANJIH, KI ZADEVA LINHARTA IN »ZUPANOVO MICKO«
Režiser: dr. Bratko Kreft

<p>Baron Ziga Zela</p> <p>Anton Linhart, pisatelj »Krajnskih zgod., dragulje pa v kr. okrajni soboti nadstropnik«</p> <p>Julekica, njegova žena</p> <p>Gojca, Franciska Garzarolijeva</p> <p>Jožef Dösselheimer, fabrikant za sokno</p> <p>Dr. Janez Strak, advokat</p> <p>Dr. Jožef Piller, advokat</p> <p>Dr. Fran. Repič, advokat</p> <p>Anton Makovc, dežel. namestnik in poslanec v celih beherca</p> <p>Jožjo Japelj, župan in dekan na Ješici blizu savskega novej</p> <p>Vladimir Vozdani, prijatelj Frančiška Marcolinova, pesnik in kapitan v kobilah</p> <p>Vindosopani prof. Holbecer, profesor in sploh vsak gospod</p> <p>Njhi skofca Mikost ljubljanski kmet in prvi nadoboj Mikost</p> <p>Karva Knapke</p>	<p>VL Strbinček</p> <p>Jan</p> <p>Daničeva</p> <p>Saričeva</p> <p>Cesnik</p> <p>Cesar</p> <p>J. Zupan</p> <p>Režigar</p> <p>S. Ponožar</p> <p>Kurič</p> <p>Miklavc</p> <p>Ditmerovc</p> <p>Prešek</p>	<p>Giuseppe Bartolotti, direktor italijanske igralske kompanije</p> <p>Lovija, njegova žena, primadona</p> <p>Nazana Marronetti, zares lepa italijanska pevka</p> <p>Micka, prva žena doktorja pri baronu Zosi</p> <p>Mariček, prvi listni služabnik prav tam</p>
--	---	---

OSEBE V »ZUPANOVI MICKO«

Talpenheim, žlahtni gospod	G. Dösselheimer
Sterufeklova, mlada bogata vdova	Go. Garzarolijeva
Monko, Talpenheimov prijatelj	G. Makovc
Jaka, Zupan	G. doktor Strak
Micka, njegova žena	Go. Linhartova
Anže, Mickin žena	G. doktor Piller
Glavak, pisar	G. doktor Repič

Čakaj za v letu bodo francoske prekrupje 1789 v mesecih oktober, november in december. Prvo in drugo dejanje je pri Zosi, tretje pa v Stanovskem gledališču 28. decembra, 1952 pripravljeni in zagotovljeni slovenske in prvo povsem slovensko igro uprizorili.

Režiserji: Štarič   Slovensko gledališče v Celovcu   Režiserjavi: Sublatnik   Asistent-režiser: prof. Mahat

Kasirarji: po nagradah: Miki Jovčević in Julekica Učedalski; Svetočnica pod vodstvom Juliete Novaka in Certe Galitove

Gostovanje v Celovcu (1952)

Po večerji v Celovcu so se podali igralci v Hodiše in Log, kjer sta jih sprejeli gostilna Pri mostu in gostoljubna Cerničeva hiša.

Ko se je zdanilo, je obetala jutranja zarja lep in krasen dan. Že v zgodnjih jutranjih urah je bilo okoli celovškega Mestnega gledališča nenavadno živahno. Delavci in telnično osebje SNG je pripravljalo scenarijo in tudi oder za pevski koncert je zrasel hitro v kratkih urah, da se je lahko še vršila generalka pevcev, ki so se prvič znašli v skupnem zboru in šteli skupno okoli 200 oseb.

Pred gledališčem pa je čakala nestrpno nepregledna množica obiskovalcev, ki so prišli iz vseh krajev naše Slovenske Koroške — od Pliberka do Zahomea, od vasi ob vznožju Karavank do visokih Kostanj. Med odličnimi gosti so prireditvi prisostvoval legacijski svetnik Mitja Vošnjak s člani Urada za zvezo FLRJ v Celovcu, soproga deželnega glavarja g. Ana Wedemg, celovski župan g. Graf, kulturni re-

*Časopisno poročilo
o gostovanju v Celovcu*

Prizadevanja za gostovanje ljubljanske Drame, Opere ali vsaj baleta v Trstu so tekla vse od leta 1946. Upravičeno smo zahtevali nastope ali v gledališču Verdi ali v gledališču Politeama Rossetti, kjer je med obema vojnama naša Opera že gostovala. Prizadevanja za ta gostovanja niso uspela.

Šele v septembru 1952 je zavezniška vojaška uprava, ki je takrat gospodovala v Trstu, privolila v napoluradni nastop naše Drame s Shawovim Pygmalionom, in to ne v gledališču temveč v Avditoriju.

Avditorij je bil pred vojno dom tržaškega fašija, s precej veliko amfiteatralno dvorano in dovolj velikim odrom. Prostori so služili zborovanjem, manifestacijam in zarotam tržaške fašistične miselnosti. V tem Avditoriju je dobilo SNG za STO od časa do časa — večinoma po velikih težavah — prostor za svoje

predstave v središču Trsta, medtem ko je imelo svojo upravo in poskusno dvorano v Via San Vito 17.

Prav v tem Avditoriju je Drama uradno gostovala 15. 5. 1954 z Linhartovim Matičkom (rež. Molka) in s Hlapci.

Stopnjevana odgovornost in nestrpna skrb, da upravičimo pričakovanja naših ljudi v Trstu kakor tudi težave, ki so jih ljubeznivi tržaški organizatorji imeli, da so omogočili ta naša gostovanja, je vodila vse naše priprave in tudi samo pot. Z avtobusom in s kamioni čez Kras, Sežano in čez carino na Opčine v sam Trst in v Avditorij. Vstop vanj smo imeli s posebno poimensko propustnico po kontroliranem seznamu. V Avditoriju je bil sedež angleške vojaške uprave in tržaške policije.

Z največjim naporom smo postavili sceno. Garderoba za igralce, prostor za rekvizite in kostume je bil za številne sodelujoče vse premajhen. Dobesedno smo se prerivali, stopali drug drugemu na noge, stali za kulisami, medtem ko so tekli intimni prizori Jermana in Lojzke. A številni obiskovalci so z navdušenjem sprejeli tako Linharta kakor Cankarja. Številno cvetje s prekrasnimi nageljčki nas je obsulo med pozdravnimi govori. Predstavi sta bili odigrani živo in lepo. Celo politična in kulturna emigracija, ki jo je bilo takrat v Trstu še zelo veliko, in z njo slovenski Radio Trst postaja II, sta ostrmeli in odkrito priznali odgovorno umetniško in politično poslanstvo iz socialistične Slovenije.

Sprehod po mestu in okolici, po pomolu, po znani Piazza Unita, po Via Carduzzi je bil zanimiv. Mesto je bilo takrat izredno živo in zasuto z neštevilnimi artikli vseh vrst, znano razsipno življenje zavezniških vojakov je dajalo ton živahnemu mednarodnemu prekupčevalnemu prometu. Spominjam se še naše skromne namestitve v Slovenskem Dijaškem domu, kjer sem razmišljal o Cankarju, pa še o E. Kralju, K. Terciču in Milanu Skrbinšku, takrat že bolnem.

Spet smo bili v Trstu v januarju 1960 z Rose in Budjuhnovimi Dvanajstimi porotniki. Tokrat ni bilo več cone A in angleške vojaške uprave. Trst je bil že priključen Italiji in v njem je gospodovala samo njena policija. Procedura za vstop v Avditorij se je ponavljala.

Spomini na to gostovanje in tudi sicer na to uprizoritev so v meni zapisani kot najintimnejša doživetja z velikimi umetniškimi dosežki, kakor so bile uprizoritve Hlapcev, Millerjevega Trgovskega potnika, Huxleyevega Giocondinega nasmeha, Pohujšanja, Ustinova Trobi kakor hočeš in Boltovega Človeka za vse čase.

O kritičnih zapiskih nastopov v Trstu naj tudi tokrat govori dokumentacija iz Gl. I. Drame 1959/60.

Sterijino Pozorje v Novem Sadu. Že enajst let je v tem mestu pomemben pregled letnih dosežkov jugoslovanske gledališke in dramske dejavnosti naših gledališč. Lahko ugotovim, da je Drama od začetka Pozorja do danes dokazala veliko skrb za domačo izvirno in tudi starejšo dramatiko. Saj skoraj ni bilo novosadske revije brez naše Drame, kar je v življenju Pozorja izjemen primer. S tem je dokumentirano resnično pestovanje domače izvirne dramatike. Vprašujem se, s katerim domačim izvirnim tekstom ni bilo takih ali drugačnih težav? Bodi v hiši sami med režiserji in igralci, ki so se otepali sodelovanja, bodi pri literarnih omizjih, ali v forumih te ali one vrste, da ne govorim o načelni ali zaplotniški kritiki. Razen tega so bile in tudi so težave s publiko, za katero gledališče igra.

NATIONS	TROUPES	SPECTACLES	DATES
BELGIQUE	THÉÂTRE NATIONAL DE BELGIQUE de Bruxelles	BARABRAS, de Ghelderode	14-15-16 MAI
SUÈDE	KUNGLIGA DRAMATISKA TEATERN de Stockholm	PÈRE, de Strindberg ONCLE VANDA, de Tchékhov	17 MAI 18-19 MAI
PAYS-BAS	DE HAAGSCHE COMEDIE de La Haye	ARLEQUINADE, de Terence Rattigan ESCURIAL, de Ghelderode CÉCILE OU L'ÉCOLE DES PÈRES, de J. Anouilh	23-24 MAI
MAROC	THÉÂTRE MAROCAIN de Rabat	LES FOURBERIES DE JOHA, d'après Molière LES BALAYEURS, imagerie populaire	25 MAI 26 MAI - 27 MAI-D.S.
NUIT DE LA POÉSIE			26 MAI
TCHÉCOSLOVAQUIE	THÉÂTRE NATIONAL DE PRAGUE	LE BRIGAND, de Karel Capek CE SOIRENCORE LE SOLDAT SE COUCHE SUR L'ATLANTIDE, de Vítězslav Nezval	29 MAI 30-31 MAI
ALLEMAGNE (Ouest)	SCHILLER THEATER de Berlin	LA GUERRE ET LA PAIX, d'après Tolstoï	1-2-3 JUIN
ALLEMAGNE (Ouest)	SCHAUSPIELHAUS DE BOCHUM	FAUST, de Goethe LE DIABLE ET LE BON DIEU, de J.-P. Sartre	4-5 JUIN 6 JUIN
ALLEMAGNE (Est)	DEUTSCHES THEATER de Berlin	KABALE UND LIEBE (Intrigue et amour), de Schiller	7-8-9 JUIN
AUTRICHE	THEATER IN DER JOSEFSTADT de Vienne	DER SCHWIERIGE (Le difficile), de Hofmannsthal	10-11-12 JUIN
ITALIE	COMPAGNIE MORELLI STOPPA de Rome	LA LOCANDIERA, de Goldoni	14-15-16 17 JUIN
POLOGNE	THÉÂTRE NATIONAL de Varsovie	KORDIAN, de Jules Słowacki	19-20-21 JUIN
ROUMANIE	THÉÂTRE NATIONAL "I. L. CARRAGIALE" DE BUCAREST	UNE LETTRE PERDUE, de L. L. Carragiale LA DERNIÈRE HEURE, de Mihail Sebastian	22-23-24 JUIN
NORVÈGE	THÉÂTRE NATIONAL D'OSLO	LE CANARD S'ÉVAGE, d'Ibsen	26-27 JUIN
ESPAGNE	TEATRO DE CAMARA de Barcelone	LES MOCEDADES DEL CID (Les Jeunes du Cid) de Guilhem de Castro	28-29-30 JUIN
YOUGOSLAVIE	THÉÂTRE NATIONAL de Ljubljana	SLEGE (Les Valets), d'Ivan Cankar	1-2-3 JUILLET
IRLANDE	THE DUBLIN PLAYERS de Dublin	CANDIDA, de B. Shaw	4-5-6 JUILLET
GRANDE-BRETAGNE	THÉÂTRE WORKSHOP de Londres	LE BRAVE SOLDAT SCHWEJK, d'après J. Hasch	7-8-9-10 JUILLET
GRANDE-BRETAGNE	BIRMINGHAM REPERTORY THEATRE	CÉSAR ET CLÉOPÂTRE, de G. B. Shaw	11-12-13 14 JUILLET
ISRAËL	CAMERI THEATRE de Tel Aviv	NAPHRÉDINE LA BONNE AME DE SE-TCHOUAN, de Bertolt Brecht	17-18 JUILLET 19-21 JUILLET

— Pour tous renseignements complémentaires, s'adresser au
 SECRÉTARIAT DU FESTIVAL, 18, boulevard Montmartre — TAI 1700 47-71

Pregled predstava na pariškem festivalu 1956

YUGOSLAVIE

THÉÂTRE NATIONAL
DE
LJUBLJANA

THÉÂTRE SARAH BERNHARDT
DU 10 JUILLET
LE 12 JUILLET
LE 13 JUILLET

Illustration de la ville de Ljubljana, capitale de la République fédérale de Yougoslavie.

Z vsemi nastopi na Pozorju je afirmacija Drame zapisana v Jugoslaviji na tako vidnem mestu, kakor morda edinole še Jugoslovanskega dramskega pozorišta v Beogradu. Saj je prejela številna priznanja za najboljšo predstavo v celoti, za najboljšo režijo, za najboljše vloge, najboljši tekst, sceno, kostume.

III. festival v Parizu 1956 (IIIe Festival de Paris).

Takratni predsednik Zvezne komisije za kulturne stike z inozemstvom Marko Ristić je postavil žirijo, da izbere predstavo, ki bo zastopala Jugoslavijo in njeno dramsko gledališko umetnost na Festivalu 1956. Ta žirija (Mirko Božič, Milan Dedinac, Josip Vidmar, Eli Finci, Mate Milošević) je soglasno izbrala naše Hlapce.

Festival Théâtre des Nations je bil v gledališču Sarah Bernhardt od 14. maja do 21. julija 1956.

Do danes je bila to največja in najbolj častna preizkušnja slovenskega gledališča. V mednarodnem tekmovanju z 18 narodi je sodelovalo 19 dramskih ansamblov, ki so odigrali v 61 večerih 22 dramskih del. Nastopili smo 1., 2. in 3. julija.

Obširna dokumentacija o tem zmagoslavju je objavljena v Gl. 1. Drame SNG 1956/57, bibliografija člankov Drame v Parizu, str. 64—67.

Utrinki ob tej odgovornosti. Po številu zelo skromna (55) skupina, prepričana povsem sama sebi, je v kratkem času od srede maja do konca junija organizirala in vodila vse priprave in pot v veliki svet. Nešteto je bilo težav. Že ob samem francoskem naslovu Hlapcev — ali Les serviteurs ali Les valets — so bile dileme, kar je razvidno iz dokumentacije v tisku, ki ima obe varianti in še tretjo za original: Sluge.

Vtis imam, da naše takratno diplomatsko in kulturno zastopstvo v Parizu ni kazalo preveč navdušenja za naš nastop. Prej bi mislil, da ga je skoraj oma-

LES VALETS

ACTE PREMIER

U n jardin devant l'entrée de son château un petit chef-lieu de canton où s'écoula la part des élections qui déclaraient de la victoire du parti libéral actuellement au pouvoir en ce qui concerne le régime républicain, le petit écrivain.

Le politicien dit d'instinct son la conversation entre l'industriel et Jérôme, instigateur d'un parti catholique, d'un parti indépendant, d'un parti normal et direct et Anka, la fille du maître, sans grande franchise et éducation. Anka ne comprend pas l'amour de Jérôme et leur dialogue semble un débat de rigueur. Deux incidents graves, Miska et Cédric, arrivent, le premier la femme pauvre de Miska épouse l'un et l'autre, le second, séduisant, insidieux et tragique. Ensuite Miska découvre que les élections déclarent du parti du peuple libéral — Jérôme l'autre camp — « Plus de grande justice! Les peuples s'élèvent! Les masses de nos pays et de nos pays et de la France et la justice qui est obligée », puis il s'en va. Il se met, il revient l'industriel Laska, intellectuellement d'un côté et médiocrités qui s'écoula par lui être toujours en face. Au milieu de la construction des deux autres femmes, l'industriel Laska fait l'annonce dans le jardin au crépuscule. Vite, vite, il s'est un long moment défilé, son silence un autre incident et solo. Il est convaincu que le parti libéral et libéral, le théâtre de Jérôme et de ses sentiments pour Anka, la fille du maître, mais que de tout incident Hlapce, hlapce, mais que le rôle soit toujours humaine qui, même avec le régime libéral n'a pas été d'apartenance au parti catholique. Ensuite l'incident, le théâtre de « serviteurs » et de « maîtres » et Hlapce lui répond et son il sera politesse, deux politesse pour être made et quel! lui demande quelle à grande.

Le maître, le médecin et le directeur de l'école font leur entrée et, en une question de Jérôme, le maître répond que « dans votre costume les libéraux l'industriel, il sera vite de libéral ». Cette conversation se termine par de tout en face, mais le directeur et le médecin commencent à faire, des libéraux qui se le jouent qui est comédien et, au fond, mais, « il est vite fait ».

Le maître, le médecin et le directeur de l'école font leur entrée et, en une question de Jérôme, le maître répond que « dans votre costume les libéraux l'industriel, il sera vite de libéral ». Cette conversation se termine par de tout en face, mais le directeur et le médecin commencent à faire, des libéraux qui se le jouent qui est comédien et, au fond, mais, « il est vite fait ».

V Parizu pred hotelom Nice

lovaževalo, ker ni verjelo v afirmacijo. Kljub naši prošnji ni izbralo predlagane ali kakšne druge osebnosti, ki bi naše gledališče predstavila na predpisani tiskovni konferenci v foyerju gledališča S. Bernhardt. Ni nam uspelo poslati vsaj teden dni pred nastopom v Pariz človeka, ki naj bi vnaprej in podrobno pripravil naš nastop in bivanje. — Naši časopisi niso poslali z nami poročevalca, ki bi poročal o nas, kakor so že takrat recimo spremljali športnike. Ob odhodu nismo bili deležni voščila za srečno pot ali pozdrava za dobrodošlico ob vrnitvi. Le peščica družinskih članov in skromno število entuziastov se nas je kakor po pomoti spomnila.

V Parizu smo stanovali v Rue de Rivoli, v hotelu Nice. S Kompasovim avtobusom smo si kot turisti ogledali Pariz. Gledaliških predstav nismo mogli veliko videti, saj smo bili vsega 5 dni v mestu in v teh dneh smo pripravili in odigrali 3 predstave. Razstavo v gledališkem foyerju in po hodnikih smo namestili in uredili sami, plakate in reklamo za izložbena okna na gledališki zgradbi smo oskrbeli lastnoročno. — Med predstavami smo v garderobi doživeli obisk in darila rojaka Ogrizka in brzojavno čestitko iz domovine — ne iz Ljubljane — pač pa od Narodnega pozorišta in njegovega upravnika M. Bogdanovića iz Beograda. Med številnimi kritiki, igralci in režiserji, ki so prihajali med odmori s čestitkami igralcem in režiserju, je prihitel po IV. dejanju tudi umetniški direktor Festivala Claude Planson, skakal od igralca do igralca in ansambel zasul s ploho čestitk. »Ali slišite? — Veste, kaj to pomeni? To je

največji uspeh, ki ste ga mogli doživeti. V dvorani je najbolj hladno občinstvo: razvajeni kritiki in diplomatski zbor, in ti ljudje vam vzklikajo od navdušenja, bravo, bravo!»

Med zadnjo predstavo sva z našim tehničnim šefom in generalnim administratorjem Festivala Madame Nadine Farel obračunavala stroške. Pregledovali smo obisk, koliko je bilo vabljenih, koliko kritikov in poročevalcev in diplomatskih zastopnikov ter koliko prodanih vstopnic. Izrekel sem začudenje, da je bilo razmeroma malo prodanih vstopnic. Pa je dejala Madame Farel, da ko je animirala naše Jugoslovane v Parizu za obisk, se je sama močno čudila, ko so ti Jugoslovani odgovarjali: »Kaj bi hodili, ko ne razumemo jezika.« — Z Rijavcem sva se pogledala in zamislila. —

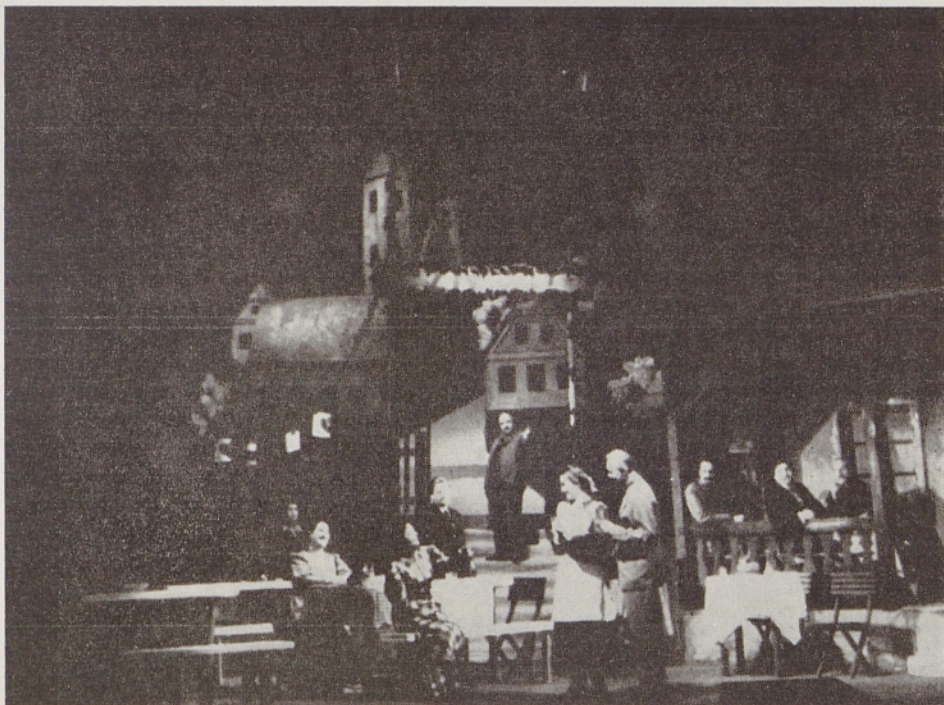
Na odru smo prejeli krasen šop rdečih nageljnov od našega poslanika.

Sicer pa je bilo v Parizu nepozabno. Konfrontacija našega gledališkega izraza v mednarodnem srečanju je uspela. Tiskovna konferenca, šampanjec na zdravje našega gledališča v foyerju S. Bernhardt, sprejem v ambasadi, bežni vtisi v Comédie Française, v Louvru, na Montmartru, srečanje z Venom Pilo-

Pariz, 2. julija 1956

Posnetek iz I. dej. med predstavo v Parizu

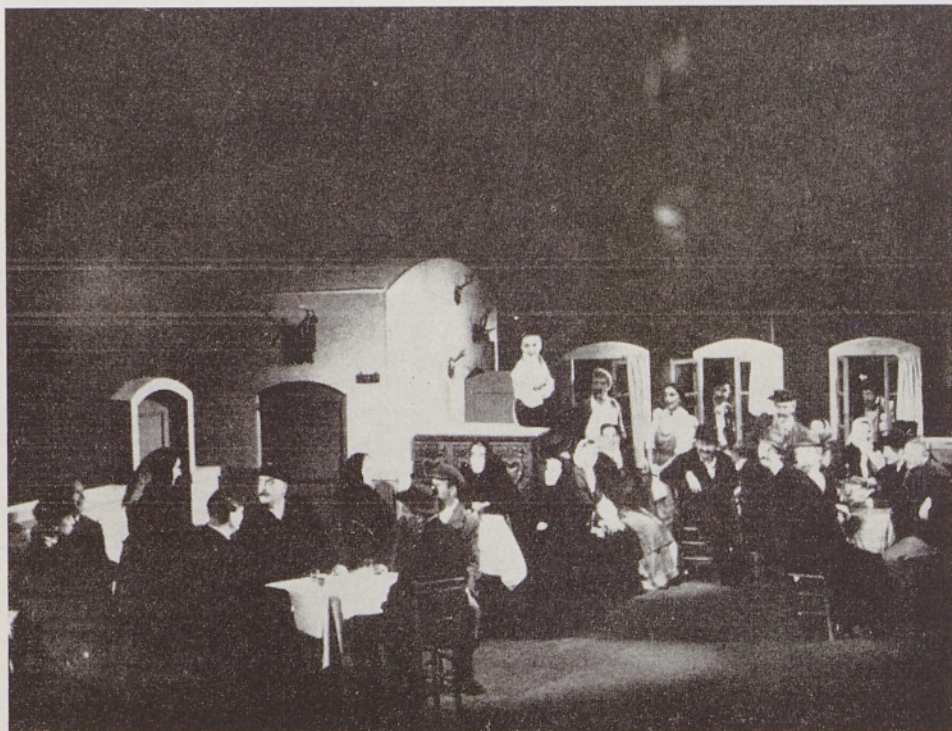
nom, s hotela Nice nočna govoranca Parižanom in še mnogo drugega — vse bežni, a krasni spomini.

Te dni sem v svojih zapiskih slučajno naletel na besede, ki sem jih neposredno po vrnitvi iz Pariza posredoval poslušalcem Radia Ljubljane v Dnevniku 6. 7. 1956 (napisane so na carinsko prijavo — carina mi je hotela zapleniti ribiško palico).

Med drugim sem si zapisal: »Morda se niti sami niti ostala slovenska kulturna javnost ne zavedamo zgodovinskega pomena in doživetja ob gostovanju naše Drame. Po hudih in napornih dneh ne moremo še zbrati in urediti vseh svojih vtisov in misli. Eno pa nam je jasno. Slovenska dramatika s Cankarjevim besedilom in naša Drama sta svojo doslej najtežjo preizkušnjo pred tribunalom svetovne kritične javnosti prestala nadvse častno in tako kakor si nismo mogli predstavljati in si nismo upali predvidevati niti največji optimisti. Gostovanje se je spremenilo v triumf slovenske in s tem jugoslovanske gledališke umetnosti. Poslušalci ste morda presenečeni nad tako trditvijo, do katere pa smo se povzpeli na osnovi trdnih dokazov. Vse tri predstave Hlapcev v gledališču S. Bernhardt so na prisotne obiskovalce učinkovale tako, da so s popolno zbranostjo (ves čas s francoskim tekstom v roki) sledili dogajanju na odru in so ob koncu dejanj, zlasti po III., IV. in V. z navdušenim ploskanjem in z glasnimi vzkliki bravo, bravo (zlasti po IV. dejanju) povzročili, da se je zavesa vzdignila tudi šest in sedemkrat. Na kritike je naš nastop učinkoval tako kakor so pisali. Prvi

je poročal v Le Monde priznana avtoriteta Robert Kemp, sledila sta mu Petit Parisien in Humanité. Do trenutka našega odhoda iz Pariza so izšle samo tri ocene, ki pa so vse več kot pozitivne in v pariškem merilu nenavadne. — Veliko bolj izčrpno in navdušeno kot naše časopise je poročala tudi beograjska Politika. Tako smo bili tudi nad kritikami presenečeni. Še bolj presenetljivo dejstvo pa se je pokazalo na tiskovni konferenci, ki je bila v torek, ob 6. uri zvečer v foyerju gledališča, kjer smo igrali in priredili razstavo. Tam se je zbralo nad 60 samih gledaliških kritikov, dramatikov, strokovnjakov, organizatorjev z vsega sveta. Na tej konferenci, kjer se je razpravljalo o naši že uprizorjeni predstavi, je dobila naša Drama tako umetniško priznanje in pohvalo, kakršne pri 30-tih letih članstva v tem gledališču ne pomnim ne v Sloveniji ne nikjer v Jugoslaviji. Dejstvo, pred katerim je od prijetnega presenečenja onemel ves gledališki svet: da se je namreč komaj poldrugi milijonski narod, ki je bil takorekoč do včeraj suženj, brez lastnega gledališča, v plemeniti tekmi z 18 narodi, katerih večina ima več 100-letno tradicijo — uvrstil med prva tri najboljša gledališča na svetu. Tako vsaj je izjavil glavni umetniški direktor Claude Plan-son, ko je javno poudaril, da so se Jugoslovani s svojim 3-letnim sodelovanjem v Parizu z Dundo Marojem in zlasti s Hlapci po njegovem mnenju uvrstili med prva tri svetovna gledališča. Tako je gledališki strokovnjak napil s čašo šampanjca v roki Slovenski Drami in v zahvalo našemu umetniškemu ansamblu.

Posnetek iz IV. dej. med predstavo v Parizu

Vrhunsko delo je za vsakega. ^{Prejeto od občine Kranjskega 15. avgusta 1951} ~~delo se~~
sami niti niso slovenski bolniki, pa
in zaslužili. Zgodovinska povzema in
eliptična ob glasnemu namočeno. Po
hudil in poznati delci me moremo
se strati in valoviti vrtovi in umsti.
Lena pa nam nišen domo jama. ~~Pravica~~
~~pravi je gostanje je izgovorjen par edleto~~
tako pa slovenski dramatik s Cankarjevo
biscetom in nam Francija, sta vrti delci
največje pestilnogo, ped. tritonalno sootno
bričica jama to predela padal ootno in
tako tako nična vsota in si vrtne
jepli bedidiveti, pti največi. Optični.
Gostanje, se je vpremanje v tritonalno
in sile jama vrtne gledališe umotni.
Gostanje, vrtne morda presučen uot
tako tritonalno, tako Lina pa smo se pogajali
tako ~~prati~~ s tritonalno delci. Vrtne predstava
v Hlapcev v gledališni Sarah Bernhardt
so ur. kotne ootkvala. nična
tako, da so s pravico jama vrtne
(vrtne ~~delci~~ vrtne vrtne vrtne
tako to konca delci, vrtne po 3, II
in v. Z. vrtne vrtne vrtne in
glavnimi vrtne vrtne po 4 delci

Koncept
ravnateljve izjave
po vrnitvi iz Pariza

Se bi lahko zabeležil navdušene čestitke kritikov iz Krakova ter vztrajnost režiserja iz Vzhodne Nemčije, na katerega sta delo in izvedba vplivala tako, da je izjavil, da ne bo miroval, dokler ne pride ta predstava v Vzhodno Nemčijo in tako dalje. — Občinstvo, zbrano iz vsega sveta, je doživelo globoko Cankarjevo umetnino kakor bi bila igrana v vsem razumljivem jeziku in s tem je uspeh našega gostovanja jasen. Povem naj še, da smo bili intervjuvani za francoski radio, za BBC in za romunsko radiodifuzijo. Švedska zastopnica radia pa me je naprosila, da bi kar naš Radio posredoval, da bi posneli na trak za nekaj minut prizore iz Hlapcev, ki bi jih potem švedski Radio v zvezi s poročili posredoval svojim poslušalcem. Tako se je uspeh naše Drame pridružil uspehu naše Opere in tudi Folklorni skupini France Marolt. Znani francoski publicist Schneider je pisal, da je več kot značilno, da zastopajo v istem tednu jugoslovansko kulturo v Parizu slovenski oblikovalci iz istega, čeprav, nekateri pravijo, provincialnega centra...«

In odmev doma? Poleg številnih odkritosrčnih priznanj in čestitk, je nastala tudi značilna situacija, na katero je odgovoril L. Filipič v svojem sestavku Slo-

vensko gledališče s Cankarjem v Parizu. Miroljuben zapisek, ki se mu je vrnil polemičen intermezzo (Naši razgledi, št. 14/1956, z dne 21/7, stran 348), kjer stoji med drugim: »Resnici na ljubo: Žaljni in ozkosrčni dvom v avtentičnost in verodostojnost naših poročil in izjav, v avtentičnost in verodostojnost jugoslovanskih dopisnikov iz Pariza ni bil iz previdnosti nikjer zabeležen, zato pa tembolj vztrajno prihaja do izraza v kavarniških čevkah ter se kot zadušljiva megla plazi in vali po ljubljanskih ulicah. Vsi ti nadvse modri obrazi z vzvišenim nasmehom človeka, ki mu je vse jasno, vsi ti »Že vemo, kako in kaj!«, »Kar napihuj te stvar«, vse te ironične čestitke »Čestitam, kandidati za prvo mesto v Evropi«, »Ah, kaj ta pariški Festival«, »Turistična prireditve, s katero Pariz maši in krpa sezono. Kritike! — Prava reč — vsi imajo dobre!«, in »Kako morete govoriti o uspehu pred prazno dvorano?!«, vsi ti »iz prvega vira natanko informirani« gospodje, ki v vsaki kavarni posiljujejo vsako družbo z izmišljenimi, a čisto do enic in decimalk »izračunanimi« številkami, koliko ljudi je sedelo na naši predstavi (seveda netočnimi) — vse to so drobci v nelepi farsni majhnosti, ozkosrčnosti in apriorizma . . .

Človek bi teh stvari ne omenjal, ne izpostavljaj bi se nevarnosti, da bi izpadel kot borilec z mlini na veter, saj, kot omenjeno, te reči niso nikjer zabeležene, prihranil bi si čas, energije in prostor za jasno in koncizno poročilo o gostovanju, izognil bi se, toda ta ljubljanska kavarniška farsa človeka žali. Ne gre za nekritično priznanje brez pridržka ansamblu in Drami SNG, še manj gre za kakršnokoli užaljenost ansambla zaradi premajhnega priznanja, marveč gre preprosto za to, da registriramo naravnost nepojmljivo tragikomično dejstvo: prvič v zgodovini pride slovensko gledališče s slovenskim pisateljem v kulturno središče sveta, doživi tam vsesplošno in nedeljeno priznanje in triumf, doma pa se najdejo ljudje, ki iz tega brijejo norce.

Toda če to dejstvo zabeležimo, še ni dovolj. Treba ga je obsoditi in zavrniti in sicer zato, ker je to dejstvo boleč simptom neke skrajno škodljive, nevarne in nezdave, predvsem pa nekulturne mentalitete, ki se izraža v klečeplazenju pred vsem tujim in v pomilovalnem zmrdovanju nad vsem domačim, pa naj gre za umetniške in kulturne manifestacije ali za kakršnokoli drugo dejavnost in nje plodove v temu ustreznih apriorističnih sodbah . . .«

In vendar je bil ta in tedanji dogodek vdor slovenskega gledališča v mednarodni svet. Uveljavitev osrednje Drame je doživela do danes nepreženez vrhunec.

Poljska. Posledica tega je bil na iniciativo gledališča Panstwowy Teatr powszechny iz Lodza, katerega zastopnika sta prišla 16. 12. 1956 v Ljubljano, podpis načelnega sporazuma o nastopu tega gledališča v Ljubljani in Zagrebu ter naše Drame v Lodzu in v Varšavi.

Štiriinpetdeset članov iz Lodza je od 5. 4. do 15. 4. 1957 odigralo pri nas komedijo Zapolske Morala gospe Dulske, Orlierovo Antigono in Rojasovo Celestino.

Štiriinpetdeset članov naše Drame je od 24. 4. do 9. 5. 1957 odigralo v Lodzu in Varšavi Hlapce, Millerjev Spomin na dva ponedeljka in Pogled z mostu ter Molièrovo Šolo za može in Izsiljeno ženitev. Dokumentacija o tem nastopu je priobčena v Gl. 1. Drame SNG 1957/58 in 1958/59.

Velika socialistična Poljska na vzhodu je bila po mednarodnem Parizu nov, resen preizkusni kamen. Kakšno bo dojemanje našega gledališča pred slovanskimi ljudmi?

RAZPORED PRED TAV V LODZU IN V VARŠAVI:

L O D Z :

sobota 27/4	ob 20 ^h	Hlapeci
nedelja, 28/4	ob 15 ^h	Sponin na dva ponedeljka Pogled z mostu
	ob 20 ^h	Sola za može - Issiljena ženitev
ponedeljek, 29/4	ob 20 ^h	Sponin na dva ponedeljka Pogled z mostu
torek, 30/4	ob 20 ^h	Sola za može - Issiljena ženitev
sreda, 1/5	ob 20 ^h	Hlapeci
četrtek, 2/5	ob 20 ^h	Sponin na dva ponedeljka - Pogled z mostu
petek, 3/5	prost dan	

W A R S Z A W A :

sobota 4/5	ob 20 ^h	Hlapeci
nedelja, 5/5	ob 20 ^h	Sponin na dva ponedeljka - Pogled z mostu
ponedeljek, 6/5	ob 20 ^h	Sola za može - Issiljena ženitev

Načrt za gostovanje
v Lodzu

Kvartel Drame:

Slavko Jan

Neverjetno prisrčen in hipnotičen kontakt dveh igralskih družin, ki je zagorel v foyerju naše Drame takoj ob prihodu Poljakov, ta umetniški in človeški kontakt je držal nekaj let in drži celo do danes. Z brzovlakom čez Maribor na Dunaj, tukaj neprijeten vtis ob prestopu s Südbahnhofa na Ostbahnhof in ob vstopu v garnituro za Poljsko. Med vožnjo smo začudeni gledali žično ograjo, reflektorje in bunkerje na meji med Avstrijo in Češkoslovaško socialistično republiko in na meji med ČSSR in Poljsko. Na poljski meji res topel sprejem s herbato (s čajem). In čez vse spoštljiv sprejem v Lodzu, to so vtisi med dolgo in utrudljivo potjo.

Lodz — veliko industrijsko mesto — je naše predstave napolnilo do vrha. Sprejemali so jih pozorno, razumeli so dogajanja zelo različnega repertoarja. Z navdušenimi manifestacijami ob začetku prve predstave in ob slovesu je polna dvorana stoji zapela njihovo znano Sto ljet — tako so nas pozdravili.

Iz Lodza z avtobusi v Varšavo — spotoma v Chopinov rojstni kraj in muzej v Żeljazowa Woly. Na vsej poti je bil zame najintimnejši umetniški doživljaj obisk rojstne hiše velikega Poljaka. V zbrani tišini nam je mlada pianistka iz Varšave odigrala koncert Chopinovich mojstrov.

V vojni porušeno varšavsko staro mesto smo videli že povsem renovirano in s povsem točno rekonstruiranimi hišami. Videli smo porušeno novo mesto

*Igralka in direktorica gledališča iz Lodza
Jadwiga Chojnacka
v foyerju Drame SNG*

*Lojze Pctokar, S. Jan, V. Juvanova, J.
Chojnacka v foyerju Drame SNG*

ob Visli, zidanje novega gledališča, sledil je ogled Geta, ogled kraljevskih palač. V grandomanijskem Palacu kulture, ki je med Poljaki zelo nepriljubljen spomenik stalinovske ere, je bilo gledališče, v katerem smo igrali. Na vseh koncih in krajih so bile še vidne posledice strahot, ki jih je doživela Varšava — a bili so vidni povsod tudi znaki neverjetne volje in žilavosti ter naglice, s katero so nanovo zidali milijonsko prestolico. Ogledali smo si številne predstave, ki so kazale zelo razborit stil poljskega gledališča. Posneli smo odlomke za TV, dali številne intervjuje, predstave so bile dobro odigrane.

Prijazni gostitelji iz Lodza in predstavniki Ministrstva za kulturo so nas spremljali do meje in ob poslovilni herbatni smo se razšli kot dobri prijatelji. Odgovorno misijo in dolžnost smo opravili in tako z njo pripravili pot za drugo in tretje gostovanje Drame na Poljskem v letu 1963 in 1965.

* * *

Po razpadu Avstroogrske in po podržavljenju gledališč v bivši kraljevini je Drama prevzela odgovornost za razvoj in pomen slovenskega gledališča doma in zunaj Slovenije. Trdim, da je svojo nalogo dobro opravila med obema vojnama prav tako, kakor jo opravlja po osvoboditvi.

Navzlic nujno različnim stopnjam razvoja, spodrsrljajem in finančnim stiskam, je bila žarišče bogatega literarnega in gledališkega izraza. S svojimi neuspeli in uspehi je držala korak z razvojem gledališkega dogajanja v svetu.

Na tem prepihu med zahodom in vzhodom, kjer bivamo Slovenci, je moč našega gledališča v zlitosti in izvirnosti ansambelske igre, izraz homogenega igranja, v katerem ni bilo generacijskih prepadov. Starejša, med obema vojnama zrasla in zlita ekipa, se je neprestano dopolnjevala z diplomanti in absolventi gledališke Akademije. V Ljubljani ni bilo ansambelske krize kakor v Beogradu in Zagrebu, Ljubljana je imela vedno živ in sodoben gledališki utrip.

To dejstvo se je, kakor smo videli, jasno uveljavilo v žarišču najrazličnejših stilov v Parizu ali v Varšavi ali doma v Jugoslaviji.

Ob tem naj omenim, da smo po osvoboditvi v Ljubljani začeli dobivati prava priznanja šele po naših in zaradi naših nastopov zunaj Ljubljane.

Prihod v Lodz

Doma so že v letu 1945 pisali o naftalinskem Tujem detetu. Kasneje so se sporadično ponavljali glasovi o krizi našega gledališkega življenja (recimo leta 1952). Še po Parizu in ob Parizu in po Varšavi pa vse do danes so številni kritiki, esteti ali družbeni glasniki v raznih intervalih vedno znova in večkrat z vzvišenimi nasmeški ali ironijo pridigali svoja generacijska nasilstva ali ambicije ter pisali zdaj o krizi, zdaj o formalizmu, zdaj o akademizmu, zdaj o neodgovorni odgovornosti, pa še o ne vem kakšnem izmu. Redki so bili kritični zapiski, katerim je gledališki človek moral prisluhniti in jim slediti. Vedno znova se slovenski gledališki praktični ustvarjalec znajde na zatožni klopi raznih šolmastrskih arbitrov. V bran se jim je postavilo Umetniško vodstvo Drame (J. Kozak, Jerman, Jan, dr. Gavella, dr. Kreft, M. in V. Skrbinšek, Sever, S. Potokar), ko je v Gledališkem listu Drame SNG 1951/52 odgovarjalo med drugim: ... »Pregled dela SNG od Osvoboditve do danes priča tudi v očeh najstrožjega kritika, da je kljub raznim, a nikakor bistvenim nedostatom, Drama napredovala tako po svojem repertoarju kakor po umetniškem izvajanju. Vodstvo in ansambel (umetniški in tehnični) sta se z vso močjo trudila, da umetniško in idejno ne bi zaostajala na eni strani za naprednimi tokovi časa, na drugi strani pa bi se navezovala na lepo umetniško tradicijo slovenske gledališke umetnosti in dramatike. Nikakor nočemo preveličevati vrednosti našega dela, toda naj nam bo dovoljeno, da opozorimo na zelo nerodno dejstvo slovenske gledališke kritike, ki je proti svoji volji priznala pravo umetniško vrednost našega dela šele po gostovanju v Zagrebu in Beogradu. Neslovenska kritika nam je po gostovanju priznala celo neko usmerjevalno vlogo v jugoslovanski

gledališki umetnosti... Lahko nam je danes očitati, da nismo nudili občinstvu dovolj modernega, sodobnega repertoarja; zadnje čase razumejo mnogi pod tem: zahodnoevropskega repertoarja. To ni tako lahko kakor se komu zdi. Stike našega gledališča z zahodnoevropskimi gledališči in sodobno dramatikom so ovirali razni objektivni vzroki, ki jih vseh ni mogoče še danes premagati in za katere ve vsak naš kulturni delavec, le nekateri kritiki nočejo tega priznati... Ker nam kritiki očitajo stilno in ideološko neenotnost, vprašamo, kje pa je stilna, ideološka in estetska enotnost gledališke kritike od 1945 dalje? Zelo čudna bi bila naša gledališka umetnost, če bi pri svojem delu tako švigali sem in tja kakor to dela kritika še danes...«

Opozorim naj še na apel, ki so ga ravnateljstvi Drame in Opere Slovenskega narodnega gledališča, umetniška sveta obeh ustanov, Sekretariat osnovne organizacije Zveze komunistov, Odbor sindikalne podružnice v Slovenskem narodnem gledališču ter odbora Društva glasbenih umetnikov in Združenja dramatskih umetnikov zavzeli do kritičnih pripomb o delu SNG, ki so bile objavljene v našem tisku ob razpravi o družbenem planu v obeh zborih OLO Ljubljana. Apel Naši javnosti je izšel v Gledališkem listu Drame SNG 1957/58, stran 338.

Zlodejev monolog... *Nebesa pekel, pekel nebesa — razvoj pleše v kolo-barju; in komaj se zlodej zave, je že svetnik; in komaj se svetnik prekrži, plane v greh...*

Kako pa je danes... v januarju 1967?!...

Les tournées de la maison »Drama« du Théâtre national slovène en dehors de la Slovénie

Les représentations données par la scène »Drama« du Théâtre National Slovène en dehors du territoire de la République de Slovénie seront étudiées ici en deux périodes:

- I. de la première à la deuxième guerre mondiale,
- II. de la Libération en 1945 jusqu'à 1960.

I.

En feuilletant la documentation sur nos tournées en dehors de la Slovénie, on constate que les critiques ont souligné partout la haute qualité artistique de nos spectacles, tout en signalant le problème de la langue, puisque le slovène — et de ce fait les pièces elles-mêmes — restaient incompréhensibles pour la plupart de nos auditeurs.

A Zagreb, la troupe de notre théâtre s'est produite pour la première fois en juin 1920, avec »Hlapci« (Les valets) de Cankar dans une mise en scène de O. Šest. Nos premières représentations à Belgrade, capitale de la Yougoslavie, organisées par le Ministère de l'éducation nationale, eurent lieu le 15, le 16 et le 17 juin 1925. Nous y donnâmes »Veronika Deseniška« de Župančič (mise en scène: O. Šest), »Pohujšanje v dolini šentflorjanski« (Le scandale dans la vallée de Saint-Florian) de Cankar (m. e. s.: O. Šest) et »Vdova Rošlinka« (La veuve Rošlin) de Golar (m. e. s.: Fr. Lipah). Notre deuxième visite à Belgrade eut lieu le 3 juillet 1929, à l'occasion du congrès de l'Union des comédiens, avec »Ukročena trmoglavka« (La mégère apprivoisée) de Shakespeare (m. e. s.: Šest). »Krog s kredom« (Le cercle de craie) de Klavund (m. e. s.: Debevec) prévu pour la scène du Manège ne fut pas joué, faute de public.

Du 4 juin au 15 juillet 1930, nous jouâmes en tournée dans 19 villes yougoslaves où nous donnâmes 43 représentations en 46 jours. Répertoire: »Pohuj-

šanje», »Vdova Rošlinka«, »Pustolovec pred vrati« (L' aventurier devant la porte — Begović), »Grožnja« (La menace — Frondaie). Le bilan montra un déficit de 103 448,10 din. Cette tournée fut organisée et dirigée par Polonca Juvanova, son directeur artistique fut O. Šest, et treize autres membres de notre ensemble y prirent part.

Entre 1931 et 1941, notre théâtre ne donna aucune représentation en dehors de la Slovénie. La raison en fut certainement la situation politique. L'abolition de la dictature de Živković, l'épineuse question croate, le pacte tripartite et d'autres problèmes politiques s'opposaient au développement de nos relations avec les autres régions de la Yougoslavie.

II.

Après la Libération, notre théâtre alla d'abord à Zagreb où nous donnâmes du 3 au 6 mai 1949 »Hlapci« (m. e. s.: Jan), »Gorje pametnemu« (Le malheur d'avoir trop d'esprit) de Gribojedov (m. e. s.: Gavella) et »Kranjski komedijanti« (Les comédiens de Carniole) de Krefť (m. e. s.: Krefť). Du 1er au 3 juillet de cette même année nous jouâmes au Narodno pozorište de Belgrade »Hlapci« et »Gorje pametnemu«.

Le 2 et le 3 octobre 1959, nous donnâmes à Zagreb »Zvezde so večne« (Les étoiles sont éternelles) de Matej Bor (m. e. s.: Jan) et »Za narodov blagor« (Pour le bien du peuple) de Cankar (m. e. s.: M. Korun). Le 16 et le 17 juin 1959, nous jouâmes au Jugoslavensko dramsko pozorište de Belgrade »Za narodov blagor«, »Ozri se v gnev« (Look back in anger) de Osborne (m. e. s.: Jamnik) et »Smrt trgovskega potnika« (La mort d'un commis voyageur) de Miller (m. e. s.: Jan); nous y fûmes accueillis d'une manière très hospitalière, mais l'auditoire resta presque entièrement vide.

Un chapitre particulièrement important pour la mission de notre théâtre commence avec nos tournées chez les Slovènes au-delà de nos frontières.

La représentation de »Kranjski komedijanti« donnée le 18 mai 1952 à Celovec (Klagenfurt) fut la première pièce jouée par un théâtre slovène dans cette ville.

Notre première visite officielle à Trieste eut lieu le 15 mai 1954, avec »Veseli dan ali Matiček se ženi« (La folle journée ou Matiček se marie) de Linhart (m. e. s.: Molka) et »Hlapci«. En janvier 1960, nous revînmes à Trieste avec »Dva najst porotnikov« (Douze hommes en colère) de Rose et Budjuhn.

Au festival »Sterijino pozorje« de Novi Sad, notre théâtre obtint, au cours de douze ans, un nombre impressionnant de prix et d'éloges.

Notre participation au IIIème festival de Paris en 1956 fut la première manifestation du théâtre slovène dans l'arène internationale. Cette affirmation de notre scène centrale représente un point culminant qui, depuis, n'a pas été dépassé. Les représentations du Théâtre des Nations se sont déroulées du 14 mai au 21 juillet 1956 sur la scène du Théâtre Sarah-Bernhardt. Ce fut pour le théâtre slovène une épreuve fort difficile, mais elle lui a apporté beaucoup d'honneur. Dans cette concurrence internationale où nous avons rivalisé avec 18 pays, 19 troupes de théâtre ont donné en 61 soirées 22 pièces. Nous avons joué le 1er, et 2 et le 3 juillet Les Valets de Cankar.

Pologne. Après le succès que nous avons remporté à Paris, le Panstwowy Teatr powzeczny de Lodz donna l'initiative pour un échange réciproque: 54 membres du théâtre de Lodz vinrent jouer du 5 au 15 avril 1957 à Ljubljana et à Zagreb, et 54 membres de notre ensemble donnèrent du 24 avril au 9 mai à Lodz et à Varsovie »Hlapci«, »Spomin na dva ponedeljka« (Le souvenir de deux lundis) et »Pogled z mostu« (Vue du pont) de Miller (m. e. s.: Jan) et L'école des maris et Le mariage forcé de Molière (m. e. s.: Jamnik). Cette première tournée en Pologne prépara la voie pour deux autres qui eurent lieu en 1963 et en 1965.